

Miljø og turisme i Arktis. Januar 2000 til december 2002

Del 1. Fællesnordisk

Hendriksen, Kåre

Publication date:
2003

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link back to DTU Orbit](#)

Citation (APA):
Hendriksen, K. (2003). *Miljø og turisme i Arktis. Januar 2000 til december 2002: Del 1. Fællesnordisk*. Rambøll.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Miljø og turisme i Arktis

Januar 2000 til december 2002

Prosjektnummer: 99109

Del 1

Fællesnordisk

Sag 992027A

J.nr.

Udarb.

KKH

Udg. 3

Kontrol

OLV

Dato 26. marts 2003

Godk.

SG

Indholdsfortegnelse

Sammenfatning	I
Summary	A
Projektets fællesnordiske erfaringer	1
1. Anbefalinger til destinationens Agenda 21 arbejde	2
1.1 Centrale forudsætninger	2
1.2 Bæredygtig turisme	2
1.3 Arbejdsmetode	3
1.4 Vær opmærksom på	4
2. Forskelle og ligheder mellem de fire destinationer	6
2.1 Aktuelle besøgstal	6
2.2 Turismens miljøbelastning på de fire destinationer	7
2.3 Det kulturelle aspekt	7
2.4 Destinationernes forskelle - projektets svaghed og styrke	7
3. De små og spredte samfund i Arktis	8
4. Turister kommer	9
4.1 Turismen er afhængig af lokalsamfundet	9
4.2 Hvad er det turisterne vil opleve?	10
4.3 Hvilke turister og turistkategorier?	10
4.4 Opfyld turisternes forventninger	12
5. Lokalsamfundet er afhængig af turismen	14
6. Hvad er bæredygtig turismeudvikling	15
6.1 Ad 1. Bæredygtig økonomi	15
6.2 Ad 2. Bæredygtig udnyttelse af natur og miljø	16
6.3 Ad. 3 Bæredygtig samfundsmæssig og kulturel udvikling	17
7. Udviklingen påvirker alle	20
7.1 Løsningen af opgaver påvirker lokalsamfundet	20
8. Lokal projektgruppe	21
8.1 En bredt sammensat projektgruppe	21
8.2 En "neutral" koordinator	22
8.3 Arbejdsmetode i den lokale projektgruppe	22
8.4 Miljøscreening	23
8.5 Udkast til handlingsplan	23
8.6 Gruppens struktur	24
9. Samarbejdet mellem projektpartnere	25
9.1 Konsekvenserne af Svalbards ændrede status	25
9.2 Samarbejdet mellem projektpartnere	25
9.3 Netværksdannelse mellem projektets destinationer	26
9.4 En fælles arktisk værktøjskasse	28
9.5 Projektets løbende formidling	29
9.6 Projektet og Nordisk Industrifond	31
9.7 Udbyttet af anstrengelserne	31

Sammenfatning

Projekt *Miljø og turisme i Arktis* er et miljø- og erhvervsudviklingsprojekt, der er gennemført på følgende destinationer i perioden 1. januar 2000 til 1. januar 2003:

- Snæfellsnes, Island
- Svalbard
- Ammassallip Kommunia, Østgrønland
- Ilulissat Kommuneat, Nordvestgrønland

Projektets primære partnere, der har fungeret som konsulenter i projekter, har været IceTec fra Island, Info-Svalbard samt RAMBØLL fra Danmark, der har haft ansvaret for de grønlandske destinationer. Endvidere har RAMBØLL fungeret som projektleder.

Projektet er delvist finansieret af Nordisk Industrifond.

På de enkelte destinationer har projektet arbejdet via lokale projektgrupper, der i kraft af projektets karakter har omfattet en bredt sammensat interessentkreds. De mange interessenter har brugt tid og ressourcer på projektet, en arbejdsindsats der udgør projektets meget store egenfinansiering.

I løbet af projektets første år blev Info-Svalbard nedlagt og udtrådte således af projektet som partner. Til projektets store held indvilgede Svalbard Reiseliv AS i at indgå i projektet som partner, dog uden at gennemføre et egentligt pilotprojekt på Svalbard. Projektet har således kunnet trække på Svalbard Reiseliv AS' store erfaring og ekspertise.

Projektets centrale læring

Nogle centrale læringspunkter kan sammenfattes som:

- Bæredygtig turisme kan være med til at reducere de arktiske samfunds monoøkonomiske afhængighed og sikre deres sociokulturelle overlevelse.
- Bæredygtig turisme kan ved at skabe lokale jobs bruges som løftestang for at fremme en bæredygtig udnyttelse af naturen, herunder de levende ressourcer.
- En bæredygtig turismeudvikling fordrer et samarbejde mellem en bred kreds af interessenter.
- Bæredygtig turismeudvikling kan bruges som løftestang for at sikre den nødvendige miljøgenopretning, herunder bortskaffelse af affald på destinationer, hvor det er nødvendigt.
- En bæredygtig udvikling kræver holdningsbearbejdning og lokalt forankrede forandringsprocesser. Det er en proces, der tager tid.

Arbejdsmetode

Projektets centrale erfaringer med arbejdsmetode kan opsummeres som:

- Det er en fordel at oprette en bredt sammensat projektgruppe.
- Eventuel modstand mod at deltage eller interne konflikter i interessentkredsen kan muligvis overvindes ved lokalt at udpege en neutral koordinator.
- En udefra kommende proceskonsulent kan være en fordel.
- Indledningsvis kan den enkelte interessents ideer og syn på potentialer og barrierer kortlægges gennem interview, og der kan udarbejdes et neutralt idekatalog.
- Det anbefales at gennemføre en visuel miljøscreening af destinationen for at kortlægge eventuelle barrierer for turismeudviklingen.

- Idekatalog og miljøscreening kan benyttes som utgangspunkt for en handlingsplan, der drøftes blandt alle interessenter.
- Det anbefales at starte med mindre kompliserte oppgaver for at få succes i arbeidet og skape respekt om prosjektgruppen.
- Handlingsplanen skal være overskuelig og inneholde tidsfrister, ansvarspersoner samt anvisning på, hvorfra ressourcerne skal tilveiebringes.
- Processen i prosjektgruppen skal være åben, så deltagerne oplever, at de har indflydelse og nye ideer og løsningsforlag er velkomne.
- Prosjektgruppen kan med fordel opdeles i mindre tematiske undergrupper med en fælles styregruppe.
- Handlingsplanen skal løbende revideres og udvides.

Bæredygtig turisme kan afhjælpe den monoøkonomiske afhængighed

De ofte små og relativt isolerede arktiske samfund er normalt samfundsøkonomisk funderet på en enkelt eller et par naturgivne ressourcer som fiskeri, fårehold, minedrift eller tilsvarende. Den monoøkonomiske afhængighed gør dem sårbare og kan på sigt true deres kulturelle overlevelse.

På internationalt plan vokser turismen som erhverv markant, og samtidig er det en tendens, at turisterne søger nye mål og udfordringer. Denne udvikling har medført en stigende interesse for de arktiske destinationer.

Ved at udnytte potentialerne i turismen kan den enkelte destination fremme en erhvervsudvikling, der kan være med til at reducere den monoøkonomiske afhængighed og dermed på sigt være med til at sikre lokalsamfundets socioøkonomiske og sociokulturelle overlevelse.

Det fordrer dog, at turismeudviklingen foregår bæredygtigt på det socioøkonomiske og sociokulturelle plan samt i forhold til den meget sårbare arktiske natur. Ellers risikeres det, at turismen bliver et hurtigt og kortvarigt boom, der efterlader en ødelagt natur og/eller et lokalsamfund i økonomisk og/eller kulturel krise.

Prosjektets fokus

En bæredygtig turismeudvikling fordrer, at der på den enkelte destination etableres et samarbejde mellem en række interessenter, hvoraf en del aldrig tidligere har beskæftiget sig med turisme, og hvor flere af interessenterne ikke har tradition for at samarbejde med hinanden. Samtidig er det nødvendigt, at destinationen indgår i et samarbejde med en række eksterne interessenter som nationale myndigheder, turistbureauer med videre.

En bæredygtig udvikling indebærer, at der stilles spørsmålstejn ved en række handlemåder, vaner og normer, og at de for en dels vedkommende erstattes af nye. For mange interessenter og borgere i lokalsamfundet kan de nødvendige ændringer synes grænseoverskridende, hvorfor der kan opstå modstand mod ændringerne og/eller manglende interesse for at deltage i processen.

Prosjektets primære fokus har været proceshjælp til etableringen og driften af de lokale prosjektgrupper, og ofte har prosjektets konsulenter fungeret som moderatorer i reelle eller potentielle konflikter mellem interessenterne.

Kortlægninger og handlingsplaner

De lokale prosjektgrupper har med hjælp fra konsulenterne gennemført kortlægninger af potentialer og barrierer for en bæredygtig turismeudvikling. Med utgangspunkt heri er der

udarbejdet handlingsplaner for den enkelte destination, og de lokale projektgrupper arbejder fortsat med implementering af handlingsplanernes enkelte punkter.

Projektets konsulenter har dels bidraget til udarbejdelsen af handlingsplaner, dels fungeret som emnekonsulenter ved implementeringen af de enkelte tiltag.

Som et vigtigt element i en bæredygtig turismeudvikling fokuserer handlingsplanerne *også* på, hvad der skal til for at udvikle den enkelte destination til at blive attraktiv, herunder blandt andet:

- den nødvendige infrastruktur
- tilstrækkelig overnatningskapacitet
- attraktioner
- at destinationen fremstår pæn og ren uden spredt affald eller tilsvarende
- information til turisterne
- beskyttelse af natur og miljø

En fællesarktisk værktøjskasse

Projektet har genereret en lang række fællesnordiske erfaringer, der er blevet systematiseret i en ”værktøjskasse” opdelt i følgende hoveddokumenter:

- Del A *Vejledning til lokalsamfundet*, der blandt andet indeholder anbefalinger til arbejdsmetode for udvikling af bæredygtig turisme på den enkelte destination.
- Del B *Vejledning til tur- og rejsearrangører*, der dels indeholder anbefalinger til, hvordan turistbranchen kan få styr virksomhedens egne miljøbelastninger og bør agere i forhold til lokalsamfundet, dels anbefalinger i forhold til ophold og færdsel i naturen.
- Del C *Vejledning for turister* der dels indeholde anbefalinger til, hvilke miljøkrav de bør stille til rejsearrangørerne, dels anbefalinger i forhold til ophold og færdsel i naturen og lokalsamfundet.

Den store forskel på destinationerne

Der er meget store forskelle på de fire destinationer, og den væsentligste fællesnævner er, at der er tale om ”udkantsområder”, der ligger inden for et bredt defineret Arktis.

Klimatisk ligger Snæfellsnes i Island på grænsen til Arktis, medens de øvrige destinationer er egentlige arktiske eller højarktiske. I forhold til projektet er de primære forskelle mellem destinationerne dog socioøkonomi, bosætningsmønster og kultur. Endvidere har specielt Svalbard en anden juridisk status og dermed forvaltningsmæssig situation.

De store forskelle mellem destinationerne har vist sig at være projektets styrke og er forudsætningen for, at projektet har kunnet generere nogle fællesnordiske erfaringer samt den fællesarktiske værktøjskasse.

På den anden side har de store forskelle betydet, at det ikke altid har været relevant direkte at overføre erfaringer fra en destination til en anden, hvorved forskellene også er blevet en begrænsning.

På trods af de store forskelle har projektet med fordel benyttet en sammenlignelig arbejdsmetode på de forskellige destinationer, hvorfor det kan anbefales at benytte erfaringerne på andre destinationer i Arktis eller øvrige udkantsområder.

Processen tager tid

En bæredygtig udvikling med den dertil hørende lokalt forankrede forandringsproces er en proces, der nødvendigvis tager tid. Man kan derfor ikke med rimelighed evaluere processen over en så kort tidshorisont som projektets tre år.

Det er dog værd at bemærke, at de lokale projektgrupper samstemmende giver udtryk for, at projektet positivt har været med til at fremme og forankre en bæredygtig turismeudvikling. Det er endvidere muligt at evaluere de konkrete tiltag, der er gennemført på de enkelte destinationer, og resultaterne heraf peger ligeledes i en bæredygtig positiv retning.

Selv om destinationerne er inde i en positiv udvikling, er der ingen garanti for, at udviklingen forsætter og at den ikke senere stoppes eller afspores, og her ligger den store udfordring for den enkelte destination.

Afreportering

Nærværende rapport's første del indeholder en opsummering af projektets fællesnordiske erfaringer.

Rapporten indeholder endvidere fire dele, der hver er en mere detaljeret beskrivelse af processen og dens resultater samt de konkrete tiltag, der er gennemført på den enkelte destination. De få udvalgte bilag fra den enkelte destination er placeret i direkte forlængelse af delrapporten for den pågældende destination.

Værktøjskasse for bæredygtig turisme i Arktis findes i en selvstændig rapport.

Rapporterne samt værktøjskassen kan findes på Nordisk Industrifonds hjemmeside www.nordicinnovation.net

Summary

Environment and tourism in the Arctic is a combined environment and business development project that has been undertaken in the period 1st January 2001 to 1st January 2003 in the following destinations:

- Snæfellsnes, Iceland
- Svalbard, Norway
- Ammassallip Kommunia, Eastern Greenland
- Ilulisat Kommuneat, North-western Greenland

The project's primary partners were IceTec (Iceland), Info-Svalbard (Norway) and RAMBØLL (Denmark). RAMBØLL was responsible for the Greenland destinations and also acted as the project leader.

The project was partially financed by the Nordic Industrial Fund.

Each individual destination has had its own local project group that due to the nature of the project have included a wide range of stakeholders. The many stakeholders have invested a lot of their own time in the project, which accounts for the project's high level of self-financing.

During the first year of the project, Info-Svalbard was closed down and was required to withdraw from any further participation in the project. Fortunately, Svalbard Reiseliv AS agreed to stand-in for Info-Svalbard, although without completing a pilot project on Svalbard. The project was instead able to draw on Svalbard Reiseliv A/S' considerable experience and expertise.

Lessons learned

Some of the key lessons learned can be summarised as:

- Sustainable tourism can help to reduce arctic society's financial dependence on a single trade alone and ensure their sociocultural survival
- By helping to generate local jobs, sustainable tourism promotes the sustainable utilisation of the natural resources, included hereunder are the living species found in the arctic.
- A sustainable tourism development encourages the cooperation of a wide range of stakeholders.
- Sustainable tourism development can be used as a means of ensuring the restoration of the environment including, where necessary, the proper destination waste disposal methods.
- Sustainable development is a process that requires the re-working and consideration of one's own opinions and the anchoring of processes of change locally. These are both processes that take time.

Methodology

The main experiences gained with the methodology applied can be summarised as follows:

- It is advantageous to have project group with a wide range of experiences and expertise.
- Potential opposition to the project or internal conflicts amongst the stakeholders can be ameliorated and perhaps over won by selecting a neutral co-ordinator.
- Including an external consultant in the group can be advantageous.

- In the early stages it may be advantageous to map the individual stakeholders' views on the project's potential as well as potential barriers by means of an interview and thereafter develop an 'idea catalogue'.
- It is recommended that one undertake an initial visual environmental screening of the destination to map potential barriers for tourism development.
- The 'idea catalogue' and environmental screening process can be used as a basis for an action plan, which can be discussed with the various stakeholders.
- It is recommended that one start with relatively small and uncomplicated projects in order to achieve initial success and generate respect for the project group.
- The action plan must be transparent, in order to ensure that the participants experience having influence over the direction of the project and that their ideas and solutions are considered welcome.
- The project group can benefit from splitting the group into smaller thematic groups with a common steering committee.
- The action plan must be continuously revised and developed.

Sustainable tourism can reduce economic dependence

Arctic communities are often relatively small and remote and invariably economically dependent on one or two natural resources e.g. fishing, sheep rearing, mining, etc. This dependence makes the communities particularly vulnerable and can in due course threaten their cultural survival.

At the international level the tourism industry is growing at a colossal rate and at the same time there is a tendency for tourists to seek out new destinations and experiences. This trend has resulted in an increased interest in destinations in the arctic.

Individual destinations can promote business development by exploiting the potential that lies in tourism and thereby reduce their community's unhealthy dependence on one single industry. The community can then in turn ensure the its' socio-economic and sociocultural survival.

In order to succeed the tourism development must occur in a manner that is sustainable at both the socio-economic and sociocultural level and sensitive to the fragile arctic environment. Otherwise the risk is that the business generated by tourism will be very short-lived and the only lasting impact will be a damaged environment and/or local community in financial and/or cultural crisis.

The focus of the project

Sustainable tourism development requires the individual destination to establish the collaboration of a series of stakeholders. Invariably the stakeholders have had no previous tradition or experience of having been involved in tourism development nor for that matter having ever collaborated or worked together with any of the other stakeholders. At the same time, it is necessary for the destination to enter into a partnership with a series of external stakeholders, including national authorities, tourist bureaux, etc.

Sustainable development involves the questioning of the 'way things are done' and replacing a number of these accepted procedures with new ones. For many of those involved in the process many of the changes to the standard and accepted way of doing things can exceed the limits of what is deemed reasonable. This often results in resistance to change and/or a low level of participation in the process.

The primary focus of the project has been to assist in the establishment and the running of the local project groups. Indeed the project's consultants have often had to act as mediators in real or potential conflicts between the stakeholders.

Mapping and action plans

With assistance from the consultants, the local project groups have mapped the individual destination's potential for sustainable tourism development as well as identified any barriers to development. As a result of mapping exercise action plans have been developed for the individual destination and the local project groups have gone on to implement the individual elements of the action plans.

The project's consultants have contributed to the development of the action plans as well as provided their expertise in the implementation of the individual activities in the action plans.

An important element in the sustainable tourism development of the destinations has required the action plans to consider how to develop the destination to be more attractive to the visitor. Points included are:

- Necessary infrastructure
- Sufficient overnight capacity
- Attractions
- Aesthetic appearance (cleanliness and tidiness)
- Tourist-related information
- Protection of the environment and wildlife

A common arctic toolbox

The project has generated a series of common Nordic experiences that have been systematically grouped into a "toolbox" under the following headings:

Section A *Guidelines for the local community* that amongst other things include recommendations on the methodology for the development of sustainable tourism in the destination.

Section B *Guidelines for tour and travel operators* that includes recommendations on how the tourist industry can manage individual companies' environmental impact and how they should conduct themselves in the local community as well as on excursions into the wilderness

Section C *Guidelines for tourists* that include both recommendations on the environmental demands that they can require from the travel operators as well as recommendations in relation to travelling and staying in the local communities and wilderness.

Differences between destinations

There are significant differences between the four destinations. One of the few characteristics that are common to all of the destinations is that they are all very marginal areas and lie within what can broadly be defined as the Arctic.

Climatically, Snæfellsnes, lies on the boundary of what is defined as Arctic, whilst the remaining destinations are either Arctic or High Arctic. In relation to the project the main differences between the destinations are their socioeconomy, residency patterns and cultural. Furthermore, Svalbard differs from the other destinations in that it has a special legal status and consequently different management conditions.

The significant differences between the destinations have proven to be the project's strong point and have been the basis for the project being able to generate some common Nordic experiences and develop a common Arctic toolbox.

On the other hand the differences have meant that it has not always been possible to transfer experiences gained from one of the destinations to another. In this case the differences have had a limited effect.

Despite the significant differences the project benefited from using a replicable methodology in the different destinations. It is therefore recommended that one should draw upon the experiences gained from other Arctic or marginal areas.

The process takes time

A sustainable development with its' associated process of change and anchorage is one that requires time. It is therefore unrealistic to evaluate a process over the short three-year time span that the project has run.

However, it is worth noting that the local project groups have unilaterally expressed belief that the project has positively promoted and anchored sustainable tourism development. Furthermore, it is possible to evaluate the actual results of what has been achieved by the individual destinations, all of which indicate a sustainable development.

Even though the destinations are experiencing a positive development, there is no guarantee that this development will continue and will not cease or be derailed. Herein, lies the biggest challenge of all for the individual destination.

Reporting back

This report's first section includes a summary of the project's common Nordic experiences.

The report includes four subsections that each provide a detailed description of the process and its' results and actual outputs implemented by each destination. There are a few selected appendices for each individual destination that lie directly after the destination subsection.

Toolbox for sustainable tourism in the Arctic is an independent report.

The reports and toolbox can be found on the Nordic Industrial Fund's website www.nordicinnovation.net

Projektets fællesnordiske erfaringer

Projektet *Miljø og turisme i Arktis* har haft som mål at fremme en bæredygtig turismeudvikling på følgende destinationer:

- Snæfellsnes, Island
- Svalbard
- Ammassalik Kommunia, Østgrønland
- Ilulissat Kommuneat, Nordvestgrønland.

Læsevejledning

Projektets fokus har været proceshjælp til det Agenda 21 lignende arbejde på de enkelte destinationer og dermed hjælp til selvhjælp.

Gennem dette arbejde har projektet genereret en række fællesnordiske erfaringer, der er blevet systematiseret gennem nogle operationelle anbefalinger til arbejdsmetode. Disse anbefalinger og forudsætningerne præsenteres i kapitel 1 *Anbefalinger til destinationens Agenda 21 arbejde*.

Anbefalingerne til arbejdsmetode er udviklet på baggrund af projektets observationer, der for en stor dels vedkommende har været generaliserbare på trods af de store forskelle mellem de fire destinationer. De generaliserede observationer er præsenteret i kapitel 3 *De små og spredte samfund i Arktis* til og med kapitel 8 *Lokal projektgruppe*.

Som forudsætning for de generaliserede observationer beskrives i kapitel 2 *Forskelle og ligheder mellem de fire destinationer*.

Afslutningsvis følger en reflekterende beskrivelse af projektets fællesnordiske samarbejde i kapitel 9 *Samarbejdet mellem projektpartnere*.

Arbejdet på de enkelte destinationer herunder processen samt de konkrete tiltag og resultater er mere detaljeret beskrevet i selvstændige delrapporter, der har været til kommentering hos udvalgte ledende interessenter fra de respektive lokale projektgrupper.

Endvidere er projektets fællesnordiske erfaringer - hvad angår den Agenda 21 lignende arbejdsmetode, systematik i miljøarbejdet samt miljøhensyn ved færdsel i naturen - samlet i en selvstændig rapport *Værktøjskasse for bæredygtig turisme i Arktis*.

1. Anbefalinger til destinationens Agenda 21 arbejde

1.1 Centrale forudsætninger

- Turismen i Arktis vil stige, og selv de sjældent besøgte destinationer vil få stadig flere turister.
- Stort set alle turister tager til Arktis for at opleve naturen og den kultur, der er knyttet til destinationen.

Turismen og lokalsamfundet er afhængige af hinanden

- Turismen er afhængig af infrastruktur, indkvarteringsmuligheder, attraktioner, indkøbsmuligheder med videre.
- Turismen fremmer og påvirker erhvervsudviklingen generelt.
- Turismen påvirker kulturen.
- Ingen kan sige, at turismen ikke vedkommer mig.

Turismen kan blive til glæde for lokalsamfundet

- De fleste arktiske lokalsamfund er primært økonomisk afhængige af en enkelt eller et par naturgivne ressourcer, det gør dem sårbare.
- Turismen kan bidrage til at reducere den monoøkonomiske afhængighed.
- Hvis turismen skal blive til glæde for lokalsamfundet skal den foregå bæredygtigt, og lokalsamfundet skal være med til at styre turismeudviklingen; ellers bliver den styret af andre.
- Hvis turismeudviklingen ikke foregår bæredygtigt, er der stor fare for, at den natur og kultur, turisterne kommer for at opleve, ødelægges. Det kan være en trussel mod lokalsamfundets økonomiske og kulturelle overlevelse.

1.2 Bæredygtig turisme

Bæredygtig turisme kan kort sammenfattes som:

1. Turismen og den enkelte aktivitet skal give et fornuftigt økonomisk afkast til lokalsamfundet.
2. Turismen og de enkelte aktiviteter skal tilrettelægges, så natur og miljø ikke påvirkes i ikke-bæredygtig retning.
3. Turismen eller den enkelte aktivitet må ikke komme i konflikt med lokalsamfundets erhverv eller kultur.

Turismen kan fremme generel bæredygtig udvikling

- Ved at skabe ny arbejdspladser og supplerende beskæftigelsesmuligheder kan turismen blive en løftestang for en bæredygtig udnyttelse af de levende ressourcer og den øvrige natur.
- Turismen kan blive en løftestang for den nødvendige oprydning af affald og andre miljøforhold på nogle destinationer.

En bæredygtig turismeudvikling forudsætter, at der ændres på en række arbejdsmåder, holdninger og vaner, og det kan virke grænseoverskridende for den enkelte og skabe modstand. Derfor er det nødvendigt, at flest muligt i lokalsamfundet inddrages i processen.

1.3 Arbejdsmetode

Det anbefales at etablere en bredt sammensat projektgruppe, der også omfatter personer og institutioner, der ikke normalt har med turisme at gøre.

En neutral koordinator

Det kan være svært at etablere en bredt sammensat gruppe, fordi der er personlige konflikter eller forretningsmæssige konkurrenceforhold mellem centrale personer, der bør deltage. Her anbefales det at udpege en neutral koordinator, der kan sikre den nødvendige dialog og fungere som tovholder i arbejdet. Nogle gange kan det være en fordel, hvis den neutrale koordinator kommer udefra.

Indledende samtalerunde

For at få gang i processen kan det anbefales, at den neutrale koordinator indledende har en individuel samtale med hver enkelt interessent for dels at orientere om ideen med projektgruppen, dels at indsamle interessenternes vurdering af potentialer og barrierer for en bæredygtig turismeudvikling.

De typiske barrierer vil enten være investeringstunge ting som infrastruktur, indkvarteringssteder med videre, eller personlige og/eller forretningsmæssige modsætninger mellem centrale interessenter.

Et neutralt idekatalog

For at overvinde personlige eller forretningsmæssige modsætninger anbefales det at udarbejde et neutralt idekatalog over alle de potentialer samt store og små ideer, som interessenterne har peget på. Ophavspersonen bag den enkelte ide skal være anonymiseret.

Det kan være nødvendigt eller en fordel at tage endnu en runde til alle interessenter og drøfte idekataloget, for at vurdere hvilke ideer, der er opbakning bag.

Miljøscreening

Det anbefales at gennemføre en visuel miljøscreening af destinationer for at se, om der er nogle forhold, der kan være en barriere for turismeudviklingen.

Udkast til handlingsplan

Med afsæt i idekataloget og den visuelle miljøscreening kan der udarbejdes et første udkast til en handlingsplan for aktiviteter, der skal gennemføres. Start med at blive enige om et eller flere mål for udviklingen samt, hvordan en handlingsplan skal struktureres og bruges.

En handlingsplan giver kun mening, hvis den indeholder forslag til tidsfrister, ansvarspersoner og hvordan, de nødvendige ressourcer skal tilvejebringes.

Hvis den samlede projektgruppe ikke tidligere har mødtes, er det en god ide nu at mødes og drøfte udkastet til handlingsplan.

Prioritering - start med de "lavthængende frugter"

For at få succes er det erfaringsmæssigt en god ide, at projektgruppen starter med mindre opgaver, der giver hurtige og synlige resultater. De små succesoplevelser får gruppen til at føle, at arbejdet nytter noget, og får det den øvrige befolkning til at opleve, at der sker noget, hvilket skaber respekt om gruppens arbejde.

Handlingsplan

Det er vigtigt, at den handlingsplan, gruppen vedtager, er realistisk og overskuelig eksempelvis i skemaform. Den må også gerne indeholde mere langsigtede eller ressourcekrævende mål.

Processen i projektgruppen skal være åben, så handlingsplanen løbende kan revideres eller udvides.

Gruppens struktur

I mindre lokalsamfund som bygder kan det være fint, at hele projektgruppen mødes samlet hver gang.

I større lokalsamfund anbefales det, at projektgruppen nedsætter en række tematiske undergrupper, der arbejder med konkrete emner. Samt at der nedsættes en styregruppe, der fungerer som tovholder for de tematiske undergrupper og står for den overordnede koordinering. Her vil mødefrekvensen i den samlede projektgruppe blive sjældnere.

Hvis projektgruppen har en neutral koordinator, kan vedkommende fungere som koordinator og formand for styregruppen.

Et godt udgangspunkt

Tag udgangspunkt i det som turisterne ønsker at opleve, som stort set altid er destinationens natur og den kultur, der knytter sig hertil. Kombiner det med den udvikling som lokalsamfundet ønsker, og tilrettelæg turismeaktiviteterne, så turisterne kan opleve naturen og kulturen uden at ødelægge noget for de kommende turister eller lokalbefolkningen.

1.4 Vær opmærksom på

Ved udviklingen af turisme bør der ikke startes aktiviteter, som er i konflikt med lokalsamfundet. Det er vigtigt, at alle partnere spiller med åbne kort og diskuterer den fremtidige udvikling.

Ærlig markedsføring

Turismeudviklingen er meget følsom over for negativ omtale. Det kan opstå, hvis turistens forventninger ikke stemmer overens med oplevelsen. Derfor er det vigtigt, at markedsføre destinationer ærligt.

Turisterne reagerer på ”miljøproblemer”

Synligt affald og tilsvarende provokerer turisterne og giver dårlig omtale. Derfor er det vigtigt, at destinationen fremstår som pæn og ren.

Turister reagerer også over en ikke bæredygtig udnyttelse af naturen som overfangst. nedslidning af flora med videre. Det er ofte lokalbefolkningen, der belaster naturen mest.

Styret turismeudvikling

En del turister reagerer negativt, hvis de oplever, at der er for mange turister, hvilket kan være med til at ødelægge en destination som attraktivt rejssemål.

Enkelttiltag kan skabe modstand

Enkelte nødvendige tiltag kan skabe modstand i lokalsamfundet. Her er det vigtigt at arbejde for, at der skabes forståelse for nødvendigheden.

Til gengæld vil løsningen af en lang række af handlingsplanens tiltag ofte være til glæde for lokalsamfundet.

Lokal arbejdskraft

Hvis turismen skal give mening for lokalsamfundet, skal den give lokale arbejdspladser. Her er det vigtigt at indfri såvel turisternes som lokalsamfundets krav.

- Turisterne vil gerne have lokale guider, men deres kvalifikationer og servicen skal være i orden.
- Udefra kommende guider ved ofte ikke nok om de lokale forhold.
- Hvis arbejdsforholdene i turisterhvervet skal være attraktivt for lokalbefolkningen, skal løn og ansættelsesforhold være rimelige. Turisterne betaler gerne for en god kvalitet.
- En måde at sikre ordentlige løn- og arbejdsforhold og kvalitet i arbejdet er en egentlige turismeuddannelse.
- Det kan være en god ide at kombinere andre erhverv med at arbejde deltids med turisme.
- Turisterne er ofte interesserede i og vil betale for at følge traditionelt arbejde som fårehold, kystfiskeri, fangst med videre.

Undgå konflikter i arbejdet

Konflikter kan få turisterhvervet til at gå "sine egne veje" med fare for en ikke bæredygtig udvikling.

Husk at en bæredygtig udvikling kræver holdningsbearbejdning. Det tager tid!

2. Forskelle og ligheder mellem de fire destinationer

I det følgende vil centrale forskelle mellem projektets fire destinationer blive belyst.

2.1 Aktuelle besøgstal

En kvantitativ forskel er antallet af turister i forhold til lokalbefolkningen.

Land (og år)	Indbyggertal	Antal turister	Indbyggere/turister
Island (2000)	275.000	303.000	ca. 1 : 1
Svalbard (2000)	3.000	40.000	ca. 1 : 13
Grønland (2001)	56.000	34.000	ca. 1 : 0,6

De to udvalgte destinationer i Grønland er de mest besøgte i landet med knapt 15.000 turister til Ilulissat i relation til en befolkning på ca. 5.000, og ca. 7.000 turister til Ammassallip i relation til en befolkning på ca. 2.900.

For Ammassallip gælder det specielle forhold, at ca. halvdelen af turisterne er endagsturister, der kommer via Island og opholder sig ca. 4 timer ved Kulusuk lufthavn og den nærliggende bygd.

2.1.1 *World Tourist Organisation's turismedefinition*

Ved opgørelsen af turister benyttes normalt WTO's turismedefinition, der omfatter alle personer, der bevæger sig uden for deres normale miljø og overnatter i minimum 1. døgn og ikke over et år, uanset rejsens formål.

I forhold til Svalbard er der benyttet en anden definition, i det tallet på 40.000 indeholder 25.000 oversøiske krydstogsturister, der overnatter på deres skibe og normalt kun har landgange af nogle timers varighed. Ved brug af WTO definitionen bliver tallet for Svalbard 15.000 og forholdet til lokalbefolkningen ca. 1 : 5.

Det grønlandske tal er derimod WTO tallet, og hvis endagsturisterne fra Kulusuk medregnes vil besøgstallet blive ca. 38.000.

Hvis der for Grønland benyttes en alternativ definition, hvor forretnings- og studierejsende frasorteres skønnes antallet af turister i 1999 at være ca. 19.000 i henhold til Grønlands Statistik, mod de ca. 26.400 i henhold til WTO's definition.

En stor del af dem der rejser til Grønland er det, der kan defineres som "besøgsrejsende", der kommer for at besøge familie og/eller venner eller studerende og andre, der kommer hjem på ferie. Hvis gruppen af "besøgsrejsende" også frasorteres, bliver antallet af turister en del lavere, men der findes ingen præcise opgørelser over, hvor stort det i givet fald vil være.

Set i forhold til landets befolkning er antallet af reelle turister i Grønland lavt, og turisternes antal overnatningsdøgn udgør kun en beskedne brøkdel af befolkningens overnatningsdøgn i landet.

For Island er det ukendt, hvor stor besøgstallet vil være ved anvendelsen af den alternative definition.

2.2 Turismens miljøbelastning på de fire destinationer

Turisternes direkte miljøbelastning udgør også en markant forskel mellem de udvalgte destinationer. Omkring Longyearbyen på Svalbard og ved en række velbesøgte turistattraktioner på Island medfører turismen og de tilhørende aktiviteter en synlig belastning af miljøet. Dette er kun tilfældet ved ganske få specielt belastede attraktioner i Grønland.

Derimod er de lokale miljøforhold i form af visuelle affaldsproblemer ofte en hæmmende faktor eller en barriere for turismeudviklingen i Grønland, hvilket i mindre grad er tilfældet i Island og på Svalbard. For Grønlands vedkommende har en af projektets udfordringer dermed været, at få fjernet eller reduceret disse visuelle miljøproblemer som led i en bæredygtig turismeudvikling.

Det kan siges, at projektet i Grønland *også* har søgt at bruge turismeudviklingen som en løftestang eller motivation for at få forbedret en række visuelle miljøforhold, medens det for projektet som helhed er målet at få integreret natur og miljø i turismeudviklingen, så den bliver bæredygtig.

2.3 Det kulturelle aspekt

Den primære forskel mellem de fire destinationer er den kulturelle, hvor Svalbard udgør det ene ekstremer og Ammassallip det andet.

På Svalbard er ingen i princippet ”fastboende”, selv om de i praksis godt kan bo der det meste af deres liv. I forhold til turismen er det Longyearbyen, der er interessant, og befolkningen dér er primært veluddannede nordmænd, der arbejder dér i en årrække.

Miljøbevidstheden blandt de lokale turoperatører på Svalbard, og blandt befolkningen i øvrigt, er højere end det normale for Norge, og langt højere end det kan forventes for et fangersamfund som i Ammassallip. Samtidig er erfaringerne med og motivationen for at deltage i en participationsproces, som et lokalt Agenda 21 arbejde er, større end normalt.

De geografiske, historiske og kulturelle forudsætninger i Ammassallip er i mange henseender unikke, og vil derfor blive nærmere belyst i afsnittet om projektets arbejde i Ammassallip Kommunia.

2.4 Destinationernes forskelle - projektets svaghed og styrke

På en række punkter er der altså væsentlige forskelle mellem de fire destinationer, hvilket kan gøre det svært at overføre eller anvende erfaringerne fra den ene destination til den anden. På den anden side er forskellene forudsætningen for, at projektet har kunnet generere nogle fællesnordiske erfaringer, hvilket blandt andet er sket gennem udarbejdelsen af *Værktøjskasse for bæredygtig turisme i Arktis*.

3. De små og spredte samfund i Arktis

Noget af det karakteristiske ved Arktis er, at befolkningen er meget lille i forhold til det store areal, de råder over. Oftest er der langt mellem bosættningerne, og sammenlignet med andre steder i verden bor befolkningen i meget små byer, hvis de ikke bor i bygder med nogle få hundrede indbyggere eller færre.

I de fleste tilfælde er de små arktiske by- og bygdesamfund primært økonomisk afhængig af et enkelt (eller ganske få) erhverv som fiskeri, fangst (jagt), fåre- eller renhold, minedrift eller tilsvarende, i nogle tilfælde suppleret med forarbejdning af lokale råvarer. Denne monoøkonomi gør samfundene meget sårbare over for udsving som nedgang i fiskebestand, svingende verdensmarkedspriser eller tilsvarende. Der skal ikke stor tilbagegang for lokalsamfundets vigtigste indtægtskilde, før det resulterer i egentlig økonomisk krise, der kan medføre en gradvis eller hurtigere fraflytning mod større bysamfund eller helt ud af det arktiske område. Affolkningen kan bringe et lokalsamfund ind i en negativ selvforstærkende spiral, der kan være en trussel mod samfundets og dermed kulturens overlevelse.

Det er derfor vigtigt, at de små arktiske samfunds økonomiske grundlag bredes ud til at omfatte flere indtægtskilder, hvis deres overlevelse skal sikres på længere sigt. Turisme kan udgøre en sådanne indtægtskilde under forudsætning af, at den udvikles bæredygtigt og i et tæt og godt samspil med lokalsamfundet.

4. Turister kommer

Som mange steder i verden stiger turismen markant i de arktiske egne, og på flere destinationer er antallet af turister steget med mere end 100 % på under 10 år. Det skyldes blandt andet, at de arktiske egne er blevet mere tilgængelige, at flere har råd til de relativt dyre rejser samt et stadig større ønske om at opleve den uberørte natur og vildmark.

For de små arktiske samfund kan en ukoordineret turisme være en belastning, der på længere sigt kan true samfundenes kulturelle og erhvervsmæssige overlevelse.

Eksempelvis:

- kan en stor ukoordineret turisme være en så stor belastning af transportmulighederne internt i en regionen, at det begrænser lokalbefolkningens egne muligheder for at rejse og komme rundt.
- kan en massiv eller forkert tilrettelagt turisme hurtigt nedslide den sårbare arktiske flora og forstyrre fauna, så den natur, turisterne kommer for at opleve, forsvinder, og/eller den natur lokalsamfundet lever af påvirkes negativt.
- kan turisternes opførsel og kulturelle påvirkning ændre lokalsamfundet, så folk bliver tiltrukket af større materiel levestandard og derfor forlader området eller på anden måde undergraver den traditionelle kultur. Dette gælder særligt for de små samfund med en kulturelt betinget levestandard.

I flere tilfælde er rejsearrangørerne ikke lokaliseret i lokalsamfundet, men er ofte udenlandske turoperatører. I det omfang turoperatørerne selv medbringer guider, er medindehavere eller ejere af hoteller, og selv medbringer mad til turisterne på vandreture, ekstremture m.v., så er det meget begrænset, hvad lokalsamfundet økonomisk har ud af turismen.

Hvis ikke turismen skaber arbejdspladser og giver penge til lokalsamfundet, må den siges at være meningsløst set fra lokalsamfundets side.

Men turisterne kommer, og derfor er det vigtigt at overveje, hvordan det er muligt at udnytte udviklingen, så turismen bidrager økonomisk og kulturelt til lokalsamfundets overlevelse på en positiv måde.

4.1 Turismen er afhængig af lokalsamfundet

I alle henseender er udviklingen af turismen på en destination afhængig af lokalsamfundet. Eksempelvis:

- hvis transport til og fra destinationen er meget dyr eller fungerer dårligt og uregelmæssigt, er det svært at få turisterne til at komme,
- hvis der ikke er ordentlige overnatningssteder, afskærer man sig fra mange målgrupper af turister,
- hvis der ikke er nogle gode attraktioner og tilbud om aktiviteter, er destinationen svær at markedsføre,
- hvis destinationen er præget af synligt affald, sociale problemer eller tilsvarende, får den dårlige omtale turisterne til at holde sig væk.

Samarbejdet mellem turisterhvervet og lokalsamfundet er meget vigtigt for at opnå en ønsket udvikling af destinationen. Det er derfor en illusion at tro, at ”nogen” kan

udvikle en destination, der giver fornuftig økonomi og fungerer på længere sigt, uden samarbejde med og hjælp fra lokalsamfundet.

4.2 Hvad er det turisterne vil opleve?

Der er mange forskellige grunde til, at turisterne ønsker at komme til Arktis, ligesom deres måde at rejse på og ønsker til oplevelser med videre kan variere meget. Men i næsten alle tilfælde er enten ønsket om at opleve den storslåede arktiske natur og/eller den lokale arktiske kultur på den enkelte destination en vigtig del af motivet for valg af rejsemål.

Derfor er naturen og kulturen næsten altid de to vigtigste elementer i markedsføringen af den enkelte destination, og det er derfor vigtigt, at turismeaktiviteterne på destinationen tilrettelægges, så turisterne kan opleve naturen og kulturen uden at ødelægge noget for de kommende turister eller lokalbefolkningen.

4.3 Hvilke turister og turistkategorier?

Det er sjældent muligt for en destination helt at styre, hvilke turisttyper, der kommer, men med et kendskab til de forskellige kategorier, kan man prøve primært at tiltrække dem destinationen finder interessante og planlægge, hvordan man skal håndtere de øvrige.

Turisterne og turisttyperne kan groft opdeles i følgende kategorier:

Kategori	Karakteristika
Ekstremturisten;	der har som mål at udforske og afprøve egne grænser. Ekstremturisternes aktiviteter kan være meget forskellige som "ekspeditioner" i "ukendte" (mindre befærdede) landområder, klatre på stejle fjeldsider, at bestige isfjelde m.v.. Ekstremturisten er som oftest meget selvhjulpen, de medbringer selv madvarer og andet udstyr, og de kan i den forstand siges at give meget lidt påvirkning af lokalsamfundet. På den anden side betyder deres selvhjulpenhed også, at deres økonomiske bidrag til lokalsamfundet er meget beskedent. Ind i mellem kan de udgøre en direkte økonomisk belastning for samfundet og afstedkomme at andres liv og helbred bringes i fare i forbindelse med redningsaktioner, når deres aktiviteter mislykkes på grund af manglende kundskaber, dårligt udstyr eller vejrforhold.
Eventyrturisten;	er en mindre ekstrem udgave af ekstremturisten, hvor turisten søger arrangerede ture, der markedsføres som en blidere udgave af ekstremturismen. De kan enten guides af erfarne ekstremturister eller lokale turoperatører. Den økonomiske betydning for lokalsamfundet afhænger af, hvor mange penge, der lægges lokalt.
Antituristen;	ønsker ikke at blive opfattet som turist, og ønsker ofte heller ikke at deltage i de tilbud og aktiviteter, der tilrettelægges for turisten. De vil helst klare sig selv og ønsker ikke påvirkning fra lokale aktører, men vil gerne optræde som fastboende, hvorved de kan bidrage til lokalsamfundets økonomi gemmen indkøb, besøg på cafeer og tilsvarende. I det omfang

	<p>antituristen ønsker at færdes i naturen kan de komme til at optræde uagtsomt, fordi de ikke kender nok til forholdene og ikke vil have råd og vejledning fra turoperatører eller andre.</p>
Forretningsturisten;	<p>rejser i forbindelse med arbejde, møder, kurser, konferencer og seminarer. Forretningsturisten rejser sjældent noget sted hen uden først at have planlagt turen grundigt og ofte i samarbejde med en eller flere lokale turoperatører. De opholder sig det meste af tiden i de beboede områder, men deltager gerne på en eller flere arrangerede ture for at opleve naturen og kulturen på nærmere hold. Denne type turist er meget let for lokalsamfundet at kontrollere, og de giver sjældent uventede problemer. De benytter sig af de forskellige faciliteter, der findes på stedet og har en positiv økonomisk betydning for lokalsamfundet.</p>
Krydstogsturismen;	<p>rejser med større eller mindre skib enten med udgangspunkt i lokalsamfundet eller anden national havn eller med krydstogtskib, der sejler med udgangspunkt i et andet land.</p> <p>Det er relativt enkelt at komme i dialog med de lokale krydstogtskibe, lige som de er relativt enkle at kontrollere for myndighederne. Turisterne opholder sig allerede på stedet og tager på kortere eller længere ture med lokale skibe/både. Mandskabet har ofte et stort kendskab til lokalmiljøet og et ønske om at tage vare på natur og miljø. Antallet af passagerer på det enkelte skib er begrænset, og skibene bidrager til lokaløkonomien ved at handle lokalt og benytte lokal arbejdskraft.</p> <p>De oversøiske krydstogtskibe kan have flere hundrede passagerer, og de opholder sig sjældent længere på hvert sted, hvis de går i land. Det økonomiske udbytte for lokalsamfundet begrænser sig ofte til salg af souvenir, og er dermed beskedent. Samtidig har de oversøiske krydstogtskibe sjældent tilstrækkelig lokalkendskab, og landgang kan være en belastning for mindre lokalsamfundet og ved landgang i naturen medføre stor slitage på floraen og eventuelle kulturminde og virke forstyrrende på dyrelivet.</p>
Feltturisten;	<p>færdes i naturen primært udenfor bosætninger til fods, på ski eller med ikke motoriserede transportmidler til lands eller havs. Traditionelt har det været en betegnelse for rejsende, som selv har planlagt deres tur uden det har haft økonomisk betydning for lokalsamfundet. Man har endvidere haft begrænset viden om hvilke skadevirkninger denne turisme har medført. De seneste år har der været en støt stigning i feltturister, der ønsker at betale for at andre planlægger og eventuelt guider turen, hvilket muliggør større indtjeningen og kontrol for lokalsamfundet.</p>
Jagt- og fisketurisme;	<p>i nogle områder er det normalt med turister, der kommer for at fiske eller gå på jagt. Mange steder skal man betale for rettighederne til jagt og fiskeri, og lokalsamfundene kan dermed opfatte denne form for turisme som en økonomisk gevinst. Man skal imidlertid være opmærksom på faren for</p>

	overudnyttelse eller ligefrem udryddelsen af enkelte arter, samt at turisternes jagt eller fiskeri kan komme i konflikt med lokalbefolkningens erhverv eller eget ønske om at udnytte disse rekreative muligheder.
Vinterturisme;	et nyere begreb der omfatter alt den turisme, som foregår om vinteren. Det er en international tendens, at folk får flere og længere ferier, og dermed er det naturligt at andelen af vinterturister øges. De fleste vinteraktiviteter foregår på ski, med snescooter, hundeslæde eller hest. For de arktiske destinationer som ønsker en øget turismeudvikling er udviklingen positiv, fordi vinterturismen vinteraktiviteterne bidrager til helårsjob og øget indtjening til turisterhvervet.
Temarejser og specialinteresse turisme;	rejser for at øge kendskabet til et specielt tema som eksempelvis det arktiske dyre- og planteliv, historie eller miljøbeskyttelse. Sådanne turister har i forvejen stor interesse og kompetence i forhold til oplevelser i Arktis, og de planlægger normalt deres tur grundigt enten ved hjælp af lokale turoperatører eller gennem organisationer med samme interesse som dem selv. De vil normalt være afhængige af hjælp fra folk med lokalkendskab for at få det største udbytte af rejsen, hvilket giver lokalsamfundet mulighed for et økonomisk udbytte af sådanne turister. Samtidig har de ofte stor bevidsthed om behovet for at beskytte natur, kulturminde med videre, og de er lette at kontrollere, så der ikke opstår uheld.

4.4 **Opfyld turisternes forventninger**

I de fleste tilfælde oplever turisterne det som dyrt at komme til en arktisk destination. Når et stadig stigende antal vælger den dyre rejse, er det fordi verdensborgeren i dag prioriterer fritid, rejse og særligt oplevelser med natur- og kultur meget højt i forhold til bare for 5-10 år siden.

4.4.1 **Vær ærlig i markedsføring**

Den bedste form for markedsføring, en destination kan få, er tilfredse turister, der omtaler destinationen positivt over for venner og bekendte. Det værste en destination kan opleve, er massiv negativ omtale, for så hjælper selv god markedsføringen ikke. En tommelfingerregel siger, at én negativ turist holder de næste 10 turister væk fra destinationen.

Derfor er det vigtigt at afstemme realiteterne med turistens forventninger.

Turistbrochurer og billeder på internettet må ikke skønne destinationen, men skal være ærlige omkring de faktiske forhold på destinationen, og det turisten kommer til at se.

Samtidig er der vigtigt, at destinationen fremstår som præsentabel og dermed attraktiv.

4.4.2 **Turisternes reaktion på "miljøproblemer"**

Når motivet for turistens valg af destination oftest er den storslåede arktiske natur, som de forventer er ren og uspolet, er det eksempelvis et stort problem, hvis de bynære områder er præget af store mængder synligt affald.

Projektet *Miljø og turisme i Arktis* kan gemmen mange samtaler med turister dokumentere, at turisterne på de grønlandske destinationer, hvor der var meget synligt affald, klager over at se affaldet. Typiske kommentarer er:

- at de havde forventet at komme til den rene arktiske natur,
- at de bliver skuffede og frustrerede over at se affaldet,
- at de ikke forstår, hvorfor der ikke bliver ryddet op, og hvordan lokalbefolkningen kan leve med det,
- at det påvirker hele det indtryk de får af destinationen og dermed ferien,
- at det får betydning for, hvordan de vil omtale destinationen over for venner og bekendte,
- at det har betydning for om de vil vælge at komme tilbage til destinationen.

Tilsvarende kommentarer fremgår også af de forskellige gæsteundersøgelser, som er gennemført på Svalbard de seneste år, men kommentarerne er knyttet til centrum af Longyearbyen. Forholdene er dog ikke så alvorlige, at de påvirker indtrykket af ferien, turisternes omtale af destinationen eller ønsket om at komme tilbage.

Disse reaktioner kommer på trods af, at de samme turister er dybt fascinerede af naturen og oplever denne som skøn og uspoleret så snart de kommer lidt væk fra de bynære områder. De fleste turister ved godt, at affaldet som regel ikke udgør noget stort miljøproblem, men primært er et æstetisk oplevelsesmæssigt problem. Alligevel kommer samtaler om oplevelsen på sådanne destinationer meget hurtigt til at handle om netop affald.

Turisterne kommer med tilsvarende kommentarer de steder i byer og bygder, hvor spildevandet fra husholdningerne ledes direkte ud af vægen på jorden. Denne form for spildevandsudledning opfatter turisterne både som uæstetisk og som et problem med spredning af sygdom og smitte.

4.4.3 *Turisternes oplevelse af kultur*

Turister ønsker ofte også at opleve den lokale kulturen på et sted, og vil gerne i kontakt med lokalbefolkningen. Hvis turisterne oplever, at der ”er for mange” turister på en destination i forhold til lokalbefolkningen, opleves det som negativt. Ligesom synlige alkoholproblemer og social nød virker frastødende på turisterne.

5. Lokalsamfundet er afhængig af turismen

Udviklingen viser, at turisterne kommer, hvad enten destinationen vil det eller ej. Først kommer "ekstremturisterne" og "eventyrurister", der søger ud mod de "ukendte" mål, så følger de turistbureauer, der netop markedsfører ekstrem- og eventyrurismen. Når rygterne så spredes, følger de mere "almindelige" turistbureauer og turister, men for deres vedkommende er det af større betydning, at der er gode transportmuligheder til destinationen, og i takt med tilstrømningen stiger behovet for indkvartering, service med videre.

En destination kan naturligvis prøve bevidst at modarbejde denne udvikling og vælge ikke at blive en "destination", men selv de svært tilgængelige og dårligt fungerende destinationer vil få et stigende antal turister, og hvis samfundet ikke går positivt ind i denne udvikling, vil den blive styret af andre. Som nævnt kan en ukontrolleret turisme få negative konsekvenser for lokalsamfundet.

For de fleste arktiske lokalsamfund er det nødvendigt at sprede indtægtsmulighederne, så samfundets afhængighed af en enkelt indtægtskilde som eksempelvis de levende ressourcer eller minedrift reduceres. Turismen kan blive det økonomiske supplement, der skaber nye jobmuligheder og dermed på længere sigt bidrager til samfundets opretholdelse. Men det er et langt sejt træk at udvikle en destination, og ikke noget man skal tro, kan gøres med et "snuptag".

Hvis turismen skal være til glæde for lokalsamfundet, er det nødvendigt, at den foregår på en bæredygtig måde.

6. Hvad er bæredygtig turismeudvikling

Bæredygtig turisme handler i høj grad om at tænke udviklingens og aktivitetens konsekvenser for den enkelte destination igennem. At noget er bæredygtigt betyder populært sagt, at det er til glæde for lokalsamfundet og ikke ødelægger noget for de kommende generationer.

Projektet har taget udgangspunkt i bæredygtighedsdefinitionen fra FN's miljøkonference i Rio de Janeiro i 1992 og polariseret den som følger:

1. Turismen og den enkelte aktivitet skal give et fornuftigt økonomisk afkast til lokalsamfundet.
2. Turismen og de enkelte aktiviteter skal tilrettelægges, så natur og miljø ikke påvirkes i ikke-bæredygtig retning.
3. Turismen eller den enkelte aktivitet må ikke komme i konflikt med lokalsamfundets erhverv eller kultur.

Inden projektets start blev det besluttet, at det ikke skulle omfatte en vurdering af miljøpåvirkningerne fra eller bæredygtigheden af passagertransporten til og fra den enkelte destination.

I det nedenstående uddybes de ovenstående punkter.

6.1 Ad 1. Bæredygtig økonomi

En stor del af de penge, turisterne bruger på deres ferie, skal blive i lokalsamfundet, så turismen på både kort og lang sigt er til glæde for lokalsamfundet, ellers er turismen meningsløs for lokalsamfundet. Det betyder, at turismen skal være med til at skabe nye lokale jobs, øget handel med videre.

6.1.1 Den korte sæson

At udvikle en økonomisk bæredygtig turisme er et langt sejt træk specielt på de arktiske destinationer, hvor den umiddelbare turistsæson er kort. Efterhånden som destinationen bliver et kendt turistmål, bliver det muligt at udvide sæsonen, så der på et lavere niveau kan holdes gang i turismen også uden for den egentlige turistsæson.

Den korte sæson betyder, at det er svært at udvikle helårs jobs. Turisterhvervet vil typisk og specielt i starten være præget af få ansatte eller selvstændige, der er beskæftiget med turisme hele året, og en større gruppe, der kun arbejder med turisme i sæsonen, evt. som supplement til et andet job. Samtidig er arbejdet i sæsonen ofte hektisk med lange arbejdsdage. Samlet betyder det, at lokalbefolkningen ofte ikke opfatter turisterhvervet som attraktive gode jobs.

At det er muligt at ændre på forholdene er vist af Svalbard, hvor det er lykkedes at udvide sæsonen ved at markedsføre vinteren og mørketiden, så sæsonen reelt er blevet længere end i Norge.

6.1.2 Udefra kommende arbejdskraft

Det kan være fristende for turoperatørerne at benytte arbejdskraft udefra, og mange får eksempelvis unge studerende fra de europæiske storbyer til at arbejde en sommer for få penge og oplevelsen. Disse guider mangler ofte tilstrækkeligt lokalkendskab, og ofte efterlades turisten med en negativ eller dårlig oplevelse af destinationen.

Samtidig medfører de lave løsninger, som guiderne udefra accepterer, at det endnu mindre attraktivt for lokalbefolkningen at arbejde med turisme, og der skabes en ond cirkel, hvor turismen ikke økonomisk er bæredygtig og dermed ikke til glæde for lokalsamfundet.

6.1.3 **Skab lokale arbejdspladser**

Hvis turismen skal udvikles samfundsøkonomisk bæredygtigt, er det nødvendigt, at de ansatte får nogle ordentlige løn og arbejdsforhold. Det syntes mange turoperatører umiddelbart lyder skræmmende, fordi højere lønninger betyder højere priser eller lavere indtjening. Men erfaringsmæssigt vil de fleste turister, der vælger at komme til Arktis, gerne betale lidt højere priser, hvis de kan se, at pengene går til lokal arbejdskraft, der betaler skat til samfundet, og er med til at sikre samfundets opretholdelse.

Forudsætningen er naturligvis, at kvaliteten af den ydelse og service turisten får er god.

For at sikre lokal kvalificeret arbejdskraft til turisterhvervet kan det være nødvendigt at benytte folk med kombinationsjob, hvor de i en del af eller hele året har andet arbejde ved siden af turistjobbet. Eksempelvis kan fårehold, fangst (jagt) og kystnært fiskeri ofte med fordel kombineres med turisme, ligesom folk i uddannelsessektoren som skolelærere m.v. kan arbejde med turisme i sommersæsonen, hvor skolerne er lukket. Sådanne løsninger kan være svære at gennemføre individuelt, men kræver ofte samfundsmæssigt accept, eksempelvis:

- at arbejdsgivere eller virksomheder i perioder accepterer, at nogle medarbejdere arbejder mindre for at få tid til turismearbejdet,
- at det i en opstartsperiode opfattes som acceptabelt, at den samlede arbejdstid i perioder er længere og andre perioder kortere end den normale norm på eksempelvis 40 timer ugentlig,
- at lønindtægterne ved turismen er gode, og at det opfattes som prestigefulde jobs.

På Svalbard er det lykkedes at give arbejdet som guide højere status i høj grad i kraft af den lokale uddannelse som Guide- og turlleder.

6.2 **Ad 2. Bæredygtig udnyttelse af natur og miljø**

Det, turisterne kommer for at opleve, er den storslåede arktiske natur. Derfor er det vigtigt, at de enkelte aktiviteter tilrettelægges, så de ikke ødelægger den natur, de efterfølgende turister ønsker at opleve.

6.2.1 **De internationale erfaringer skræmmer**

Der er flere dårlige eksempler rundt om i verden, hvor der er opstået en intensiv turisme på grund af destinationens smukke, specielle eller unikke natur. Efter en kortere årrække er den natur, som turisterne kom for at opleve, ødelagt, og turisterne ønsker ikke længere at besøge destinationen. Afhængig af de klimatiske forhold kan det tage mange generationer, før naturen er genoprettet, hvis det overhovedet vil ske. Lokalsamfundet mister ikke kun turismeindtægterne, men den natur, der var forudsætningen for deres kultur er også ødelagt.

Hurtige turismeindtægter på intensiv udnyttelse af naturen giver kun kortsigtet glæde. Enhver aktivitet skal gennemføres, så den i princippet kan gennemføres de næste mange generationer, uden at naturen tager skade.

6.2.2 **Hvem belaster naturen hvordan?**

På de arktiske destinationer er det langt fra altid turisternes aktiviteter, der udgør en trussel mod eller belastning af naturen. Ofte er det lokalbefolkningen, der er skyld i det største slid på naturen. Det skyldes, at turismen på de fleste destinationer stadig er

relativt begrænset. Selv om der kommer ti gange så mange turister på et år, som der er fastboende på destinationerne, er det stadig lokalbefolkningen, der tidsmæssigt belaster destinationen mest, da de er der hele året. Det afgørende for, hvem der belaster naturen mest, er, hvilke aktiviteter henholdsvis turisterne og lokalbefolkningen laver.

I eksempelvis Vestgrønland er lokalbefolkningens fangst af havfugle så stor, at det er en alvorlig trussel mod flere arters overlevelse. Et andet eksempel kan være lokalsamfundets manglende eller miljømæssigt forkerte håndtering af affald.

På Svalbard er lokalbefolkningens jagt og fangst reguleret og kontrolleret således, at faren for overudnyttelse eller udryddelse af enkelte arter ikke synes at være tilstede. Samtidig er fangst og jagt kun i meget begrænset omfang tilladt for tilrejsende, da man ønsker at lokalbefolkningen skal have fortrinsret.

6.2.3 *Turismen en løftestang for naturbeskyttelse*

I sådanne tilfælde kan turismen bruges som løftestang til at beskytte naturen eller forbedre miljøforholdene, fordi turisterne har forventninger til og stiller krav om, at miljøet fremstår pænt og rent og naturen udnyttes bæredygtigt. Hvis ikke der er fugle på fuglefjeldet, vil turisterne ikke betale for at se dem; hvis ikke byer og bygder er rene og pæne, er de ikke så interessante at besøge.

De potentielle indtægter fra turismen kan på den måde være et incitament til, at lokalbefolkningen forvalter natur og miljø bæredygtigt.

For mange destinationer kan det være naturligt, at turisterhvervet samlet tager initiativ over for myndighederne for at sikre en bedre bevarelse af naturen, bedre affaldshåndtering med videre.

6.3 Ad. 3 Bæredygtig samfundsmæssig og kulturel udvikling

At få turismen til at bidrage til en bæredygtig samfundsmæssig og kulturel udvikling kan umiddelbart være den del af bæredygtigheden, der er sværest at forstå og håndtere, men det gør den på ingen måde mindre vigtig.

Alt for mange steder i verden har en hurtig turismeudvikling fået folk til at forlade deres traditionelle erhverv og levevis, hvorved den kultur, som turisterne kom for at opleve, forsvandt. Efter et relativt hurtigt boom, ligger disse destinationer hen i økonomisk og kulturel forarmelse uden nogen nævneværdig turisme. En så katastrofal udvikling ses ofte i troperne, men også Europæiske og Arktiske destinationer har oplevet den.

I arbejdet med en bæredygtig samfundsmæssig og kulturel udvikling kan man tage udgangspunkt i, dels hvad det er turisterne ønsker, dels hvad det er lokalsamfundet ønsker.

6.3.1 *Kulturen er en attraktion*

Når turisterne vælger en bestemt arktisk destination, er det oftest på grund af destinationens specielle natur, men i lige så høj grad på grund af den kultur, der er knyttet til den specielle natur. Kulturen og naturen er på forskellig vis uløseligt knyttet til hinanden. Eksempelvis er de frodige græsklædte dale i Island og Sydgrønland et resultat af og uløseligt forbundet med generationers fårehold og dertil knyttet dyrkning af græs til vinterfoder. Hvis fårehold de steder forsvinder, forsvinder også en vigtig del af det, turisterne ønsker at opleve. Ligesom fangerkulturen i Nordgrønland og Østgrønland er uløseligt forbundet med brugen af slædehunde. Hvis fangerkulturen og slædehundene forsvinder, forsvinder her en vigtig del af det turisterne ønsker at opleve.

De steder, hvor kulturen er en viktig del af det, turisterne ønsker at opleve, må man søge at bevare denne kultur for også fremover at gøre destinationen attraktiv. Det kan være svært og er langt fra altid muligt. Eksempelvis er den grønlandske fangerkultur under stærkt pres fra mange sider. Med de nuværende verdensmarkedspriser på skind er det svært at drive en økonomisk rentabel fangst, og årsindkomsten for fangerfamilierne er ofte langt under årsindkomster for almindeligt lønarbejde. Samtidig er fangsten af søfugle og småhvaler mange steder ikke biologisk bæredygtig, hvorved fangerkulturen er ved at undergrave sin egen eksistens. Noget tilsvarende gør sig gældende for det kystnære fiskeri mange steder i Arktis, der har svært ved at fungere økonomisk og biologisk bæredygtigt, hvorved den tilknyttede kulturs bæredygtighed trues.

6.3.2 *Skal man opretholde en ikke bæredygtig kultur?*

Det retoriske spørgsmål kan være, om man skal forsøge at opretholde en kultur, der ikke er økonomisk eller biologisk bæredygtig for at tilfredsstille turisternes romantiske ønsker til oplevelser? Om man skal forsøge at holde liv i noget, der alligevel er ved at uddø, som det gælder for mange små bygder rundt om i Arktis? Der findes ingen entydige svar.

Et samfund er ikke statisk men vil altid udvikle sig.

Det giver ikke umiddelbart mening kunstigt at forsøge at opretholde et minesamfund, hvis det ikke længere er økonomisk rentabelt eller miljømæssigt forsvarligt at drive minen.

I nogle tilfælde skal man dog huske at se tingene i en større sammenhæng, herunder betydningen af at turisterne oplever et "levende" og kulturhistorisk samfund. Et eksempel på dette er Svalbard, hvor minedriften ikke økonomisk er bæredygtig og afbrændingen af kullene i Sydnorge giver miljømæssige problemer. Trods det ønsker turisterhvervet i Longyearbyen, at minedriften forsættes, da den er eksistensgrundlaget for halvdelen af byen og opretholder en væsentlig del af den fælles infrastruktur.

6.3.3 *Tag udgangspunkt i lokalsamfundets ønsker*

Ved udviklingen af turisme bør der ikke startes aktiviteter, som på nogen måde er i konflikt med lokalsamfundet. Det er vigtigt, at alle partnere spiller med åbne kort og diskuterer den fremtidige udvikling.

Det essentielle spørgsmål er, hvad er det for et samfund eller en udvikling, som man ønsker på den enkelte destination, og det spørgsmål bør primært besvares af lokalbefolkningen. Hvis udviklingen i et lokalsamfund skal foregå bæredygtigt også på det kulturelle plan, skal udviklingen i videst muligt omfang foregå på befolkningens præmisser. Det er det, man skal tage højde for i forbindelse med turismeudvikling.

Hvis indbyggerne på et lille fåreholdersted eller i en lille fisker- eller fangerbygd eller tilsvarende ønsker at blive boende, er det det udgangspunkt, man bør tage. Her er det vigtigt, at turismen udvikler sig hånd i hånd med de bedste og mest økonomisk og naturmæssigt bæredygtige elementer fra den eksisterende kultur. På den måde kan indtægterne fra en bæredygtig turisme blive det økonomiske supplement, der muliggør, at samfundet og dermed kulturen overlever. Samtidig kan indtægterne fra turismen skabe det økonomiske overskud, der muliggør en bæredygtig udnyttelse af naturen, som eksempel et reduceret jagttryk på søfugle og småhvaler i Grønland.

6.3.4 *Kombiner traditionelt erhverv med turisme*

Det er en oplagt mulighed, at lokalbefolkningen kombinerer deres traditionelle erhverv med turisme, hvor det er naturligt; eksempelvis at turisterne bor på gårde og fåreholdersteder og følger deres dagligdag eller tager på ture med fiskere og fangere og

tilsvarende. Som barriere for sådanne aktiviteter nævnes ofte lokalbefolkningens manglende sprogkunderskaber, men erfaringerne viser, at mange turister har stor forståelse for de manglende sprogkunderskaber og opfatter sådanne aktiviteter som spændende og positive, hvis serviceniveauet og den menneskelige udstråling er i orden. Man kan komme langt med gensidig forståelse, få gloser og tegnsprog.

6.3.5 *Turismen kan hjælpe til lokalsamfundets bæredygtighed*

Den bæredygtige turisme på sådanne destinationer kan altså være med til at sikre destinationens bæredygtighed og kan på den måde være med til også fremover at gøre destinationen kulturelt attraktiv, hvorved turismen ikke på det kulturelle plan ødelægger sig selv.

Det er naturligvis uundgåeligt, at turismen kommer til at påvirke erhvervsudviklingen og dermed kulturen på den enkelte destination. Det vigtige er at overveje, om påvirkningen sker på en acceptabel måde og derigennem medvirker til at udvikle samfundet og kulturen i en ønsket retning. Herunder er det vigtigt, at udviklingen foregår, så der er plads til såvel turismen som andre erhverv.

7. Udviklingen påvirker alle

Forudsætningen for en bæredygtig turismeudvikling er, at der på den enkelte destination løses en lang række opgaver, hvoraf en del uundgåeligt vil påvirke befolkningens dagligdag på et eller andet niveau. Derfor er det nødvendigt fra starten at inddrage flest muligt i aktiviteterne og skabe en forståelse af nødvendigheden af den enkelte opgave.

7.1 Løsningen af opgaver påvirker lokalsamfundet

Heldigvis er det ofte sådan, at løsningen af den enkelte opgave er til lige så stor glæde for lokalbefolkningen som for turismeudviklingen, som eksempelvis bedre infrastruktur og dermed muligheder for at komme til og fra destinationen, bedre affaldshåndtering, opsætning af bænke ved havn og udsigtssteder med videre. Her kan løsningen af en fælles opgave ofte være tilstrækkelig drivkraft til at involvere lokalbefolkningen.

I andre tilfælde kan løsningen af den enkelte opgave virke som ligegyldig for lokalbefolkningen, som opsætning af informationstavler til turister, etablering af mærkede stisystemer m.v.

Endelig er der løsning af opgaver/problemer, som lokalbefolkningen kan opfatte som en indskrænkning af deres handlefrihed, eller som de på anden måde kan være modstandere af. Det kan være emner som skærpede fredningsbestemmelser af truede fuglearter, begrænsninger i snescooterkørsel med videre.

Det er vigtigt at skabe en lokal forståelse for nødvendigheden af løsningen af de enkelte opgaver, også de der umiddelbart kan virke som ligegyldige eller i modstrid med lokalbefolkningens interesser. Hvis ikke der skabes denne forståelse, vil der opstå konflikter eller et modsætningsforhold mellem turismeudviklingen og lokalsamfundet – et modsætningsforhold der vil få turisterhvervet til at gå deres "egne veje" med stor fare for, at turismeudviklingen ikke kommer til at foregå bæredygtigt.

8. Lokal projektgruppe

At skabe den nødvendige lokale forståelse for en bæredygtig turismeudvikling og løsning af de opgaver, der er knyttet hertil, kræver en langsigtet holdningsbearbejdning. Et vigtigt element i bæredygtighedsarbejdet er borgerinddragelsen, og jo bedre det lykkes, jo bedre lokal forståelse og forankring af processen.

Det er vigtigt at forstå og fastholde, at udviklingen vil påvirke alle på godt og ondt. Øget turisme kan give øget lokal handel og behov for mere nybyggeri, turisterne er synlige og elsker at tage gode billeder af børn og unge, turisterne stiller krav til serviceniveau, sanitet, miljø, vildtforvaltning med videre. Ingen kan sige, at det vedkommer ikke mig! Derfor er det vigtigt at inddrage flest muligt positivt i processen og skabe forståelsen for, at turismen kan være af positiv betydning for hele samfundet.

8.1 En bredt sammensat projektgruppe

For at styrke en bæredygtig turismeudvikling, er det en god ide på den enkelte destination at etablere en bredt sammensat projektgruppe, der kan diskutere, prioritere og koordinere de enkelte opgaver. Bredden i gruppen er vigtig og har betydning for, hvor godt den lokale forståelse bliver forankret. Der er mange lokale forhold, der kan påvirke, hvordan en projektgruppe bliver sammensat, som byens eller bygdens størrelse, erhvervsstruktur, personforhold med videre, men det anbefales at prøve at gå ud over de normale cirkler for et sådant arbejde. Som eksempel kan/bør følgende være repræsenteret:

- de lokale turoperatører
- hoteller og indkvarteringssteder
- det øvrige erhvervsliv som handlende, håndværkere med videre
- museer og andre seværdigheder
- skole og andre uddannelsesinstitutioner
- bygdebestyrelse
- kommunalbestyrelse
- kommunens tekniske forvaltning
- andre relevante fra kommunen som turismemedarbejder, socialforvaltning og tilsvarende
- ren- eller fåreholdere
- fiskere
- fangere
- sundhedsvæsen
- med videre

Det kan være fristende at nedsætte en mindre embedsmandsgruppe for at effektivisere arbejdet, men prisen vil ofte være en mindre lokal forståelse for hele processen og de enkelte opgaver.

8.1.1 **Start med at få succes**

For at få succes med en sådanne projektgruppe er det erfaringsmæssigt en god ide at starte med løsning af de mindre opgaver, der giver hurtige og synlige resultater. De små succesoplevelser får dels gruppen til at føle, at arbejdet nytter noget, dels får det den

øvrige befolkning til at opleve, at der sker noget, hvorved der skabes respekt om gruppens arbejde.

8.2 En "neutral" koordinator

Det kan være svært at få etableret en bredt sammensat lokal projektgruppe. Ofte er der vigtige enkeltpersoner, der ikke vil samarbejde af personlige årsager, på grund af økonomiske konkurrenceforhold eller tilsvarende.

Her kan det være en fordel, hvis initiativet bliver taget af en person, der opfattes som neutral og måske tilmed kommer udefra. Det kan eksempelvis være en ekstern konsulent, en person fra det nationale eller regionale turismeudviklingselskab eller en ansvarlig for turisterhvervet ansat af kommunen.

Det kan være svært at fungere som den neutrale person, hvis man selv kommer fra lokalsamfundet. Der vil næsten altid være nogen, der har noget på vedkommende eller opfatter vedkommende som part i en konflikt, men der er også gode eksempler på, at der er lykkedes. Problemerne med, at en person ikke bliver opfattet som neutral, men som part i en konflikt, kan også opstå med folk, der kommer udefra som eksempelvis repræsentanter fra nationale eller regionale turismeudviklingselskaber.

8.2.1 Opgaver for den neutrale koordinator

Den person, der skal fungere som den neutrale koordinator, har først og fremmest to vigtige opgaver:

- at sikre den nødvendige dialog mellem alle de personer og/eller institutioner, foreninger med videre, der bør være med i arbejdet,
- at være tovholder i hele arbejdet og dermed være med til at sikre, at de beslutninger, der bliver taget, reelt bliver ført ud i livet.

8.3 Arbejdsmetode i den lokale projektgruppe

Som nævnt kan der på den enkelte destination være konflikter eller modsætningsforhold mellem nogle eller flere af de vigtige deltagere i arbejdet. Her kan det være en fordel, hvis den neutrale koordinator indledningsvis tager en eller flere samtalerunder med alle de personer/institutioner, der på nogen måde bør inddrages.

De enkelte samtaler skal indledningsvis bruges til at orientere om formålet med arbejdet og til at høre om den enkelte mener, at der er andre, der bør være med i arbejdet. Det vigtigste ved samtalerne er at afklare, hvad hver enkelt ser af muligheder eller forhindringer for en bæredygtig turismeudvikling.

8.3.1 Typiske barrierer

Meget ofte vil det vise sig, at der er mange, der peger på de samme muligheder, og at forhindringerne ofte kan opdeles i 2 hovedkategorier:

- overordnede og strukturelle forhindringer/barrierer, som det umiddelbart kan være svært at løse lokalt som dårlig infrastruktur, dyre billetpriser, manglende indkvarteringsmuligheder med videre.
- mere lokale og ofte personligt betingede forhindringer og barrierer, som: "Det vil de andre ikke være med til", "det har vi prøvet" eller tilsvarende.

Den første type forhindringer og barrierer skal naturligvis løses, men de tager ofte tid og bliver ofte lettere et løse i takt med, at de andre forhindringer og barrierer fjernes, og de lokale muligheder udnyttes. Jo større interesse turisterne viser for at komme til en

destination, jo lettere bliver det at argumentere for bedre og billigere transport, og jo flere vil være interesseret i at investere i hoteller eller andre indkvarteringssteder.

8.3.2 **Et neutralt idekatalog**

Den anden type forhindringer og barrierer kan ofte overvindes ved, at den neutrale person samler alle de forskellige forslag og muligheder, der kommer frem gennem samtalerne med de forskellige personer. Listen over ideer og forslag bør være neutral, så man ikke umiddelbart kan se, hvem der foreslog hvad. På den måde undgår man, at nogen tager æren for en ide, eller at andre reagerer negativt over for en ide, fordi den kom fra en bestemt person eller personkreds.

Med udgangspunkt i denne liste kan den neutrale person tage endnu en runde og drøfte det enkelte forslag med alle personer enkeltvis. På den måde er det muligt at få de forskellige personer, der opfatter hinanden som en forhindring for et bestemt forslag, til at gå ind for ideen og føle, at de er medejere af den enkelte ide. Hvis personen synes om ideen, skal den neutrale person spørge til, på hvilken måde vedkommende kan eller vil hjælpe med at løse opgaven. Jo flere ideer og muligheder der på den måde kan skabes enighed om, jo flere opgaver kan løses.

8.3.3 **Revider og udvid idekataloget**

Denne anden runde bør også bruges til at udvide listen. Det er ofte sådan, at når folk præsenteres for en lang række ideer, så får det dem til at tænke på andre ideer eller opgaver, der bør gøres noget ved. Det er vigtigt hele tiden at holde denne proces åben, så folk føler, at de altid er velkomne til at komme med nye ideer, forslag eller opgaver. Hvem siger, at de første ideer eller opgaver var de bedste eller vigtigste?

8.4 **Miljøscreening**

Det er en god ide, at en eller flere personer går en tur rundt på destinationen og prøver at se den med turistens øjne for at se, hvad det er turisterne ikke synes er pænt, eller som ikke lever op til deres forventninger om at komme til den rene arktiske natur. På den måde kan man lave en hurtig miljøscreening, der udpeger alle de steder, hvor der bør gøres noget for at forbedre de synlige miljøforhold. Det kan være alt lige fra at fjerne synligt affald, rydde op de steder, hvor der står opmagasineret ting eller eventuelt affald, maling af huse og meget andet.

8.5 **Udkast til handlingsplan**

Efter den anden eller flere runde, kombineret med ideerne og indtrykkene fra miljøscreeningen, kan den neutrale person udarbejde en liste over forslag og opgaver, hvoraf der forhåbentlig allerede er bred opbakning til flere af dem. Det er en god ide, at denne liste indeholder mange forslag og forskellige typer opgaver, så der både er små lette opgaver, der kan løses her og nu, og større opgaver, der kræver tid og ressourcer.

Det bedste er, hvis man nu kan samle hele gruppen til et møde, hvor listen gennemgås, så alle får en fornemmelse af, hvilke ideer og opgaver, der kan skabes bred enighed om. Her kan de enkelte ideer og opgaver prioriteres.

Der kan nu udarbejdes et udkast til handlingsplan, og hvis det kan foregå helt eller delvist på mødet eller et efterfølgende møde, er det kun godt. Før starten på arbejdet er det en god ide at definere en målsætning for handlingsplanen.

8.5.1 **En overskuelig handlingsplan med realistiske tidsfrister**

Erfaringsmæssigt er det godt, hvis handlingsplanen er enkel og overskuelig og eksempelvis i skemaform, så der ud for hver opgave står en tidsfrist, og hvem der er

ansvarlig for opgaven. Ofte skal en opgave løses af en arbejdsgruppe, og så er det en god ide fra starten at aftale, hvem der er den ansvarlige med at indkalde gruppen og på anden måde få arbejdet til at fungere.

Det er vigtigt, at handlingsplanen indeholder realistiske tidspunkter for, hvornår den enkelte opgave skal være færdig, og hvem der har ansvaret for hvad og hvornår. Samtidig er det vigtigt at afklare, hvordan tiltagene skal finansieres.

Det er en god ide, hvis de første opgaver i handlingsplanen er små og lette at gennemføre og giver synlige resultater. Det styrker sammenholdet i gruppen og øger opbakningen fra de øvrige indbyggere i byen/bygden, at man hurtigt kan se resultater af gruppens arbejde. Det er samtidig en god ide, hvis nogle af de første opgaver på en positiv måde involverer folk uden for gruppen.

8.5.2 En åben proces

Efter at gruppens medlemmer, og gerne folk uden for gruppen, har fået lidt tid til at tænke over udkastet til handlingsplan, er det en god ide at holde et nyt møde, hvor handlingsplanen vedtages. Derefter bør gruppen jævnligt holde møder for at følge op på, om handlingsplanen følges, om den skal justeres eller udvides. Husk at det er en åben proces, hvor der til stadighed kan komme nye ideer eller opgaver på listen, og hvor der sikkert også vil være behov for at justere handlingsplanen, fordi nogle opgaver af forskellige grunde ikke kan nås til tiden, eller at de måske kan løses hurtigere end aftalt.

8.6 Gruppens struktur

I en mindre bygd kan det være hele gruppen, der mødes hver gang. I en større bygd eller by kan det godt blive for "tungt", hvis den store gruppe skal mødes og diskutere alle detaljer i hver opgave. Her kan det være en ide at nedsætte nogle underudvalg, der arbejder med de enkelte opgaver, og så sjældnere holde møde i den store gruppe..

Det kan også anbefales, at den store gruppe vælger en styregruppe, der koordinerer arbejdet i de forskellige undergrupper, og at den store gruppe så kun mødes en gang i mellem. De enkelte møder i den store gruppe kan aftales i fællesskab, og så kan styregruppen indkalde til ekstramøder, hvis det bliver nødvendigt.

9. Samarbejdet mellem projektpartnere

Der er på mange måder stor forskel mellem de fire destinationer, som har deltaget i projektet *Miljø og turisme i Arktis*, som det er beskrevet nærmere i 2 *Forskelle og ligheder mellem de fire destinationer*.

Forskellene gælder mange centrale forhold, hvoraf nogle enkelte kort er opsummeret nedenstående:

- Klimaet, hvor Snæfellsnes er lavarktisk, medens de øvrige destinationer er arktiske eller højarktiske,
- Besøgstallet, hvor Svalbard får markant flest turister i relation til indbyggertallet,
- Miljøpåvirkninger, hvor turismen medfører synlig påvirkning af flora og i mindre omfang fauna på Svalbard, medens det er lokalbefolkningen, der har det primære ansvar for påvirkning af flora og fauna på de grønlandske destinationer,
- Miljøforhold, hvor opgaven på Svalbard primært syntes at være at beskytte naturen mod turisterne, medens det i Grønland har været en vigtig opgave at få styr på miljøforholdene, så naturen lever op til turisternes forventninger,
- Kulturelt og socioøkonomisk, hvor Ammassallip Kommunia udgør projektets yderpunkt, da samfundet ind til for godt 100 år siden var et stenalder fangersamfund, og i dag er meget afhængigt af forskellige former for subsidier fra den grønlandske landskasse.

Det er på sin vis disse store forskelle, der har været den fællesnordiske styrke i projektet.

Netop fordi projektet har spændt så vidt, er det muligt at uddrage nogle generelle fællesarktiske erfaringer, der med fordel vil kunne anvendes på de øvrige arktiske destinationer i Norden.

Den gode synergi, der er opstået internt i projektet i kraft af dets bredde, har været forudsætningen for udarbejdelsen af projektets fællesarktiske værktøjskasse, såvel hvad angår de metodiske dels som de konkrete anbefalinger og anvisninger.

På den anden side har de store forskelle medført, at behovet for og ønsket om direkte samarbejde mellem de lokale projektgrupper har været begrænset.

9.1 Konsekvenserne af Svalbards ændrede status

Som nævnt i sammenfatningen trådte Svalbard ud af projektet som selvstændig partner i forbindelse med nedlæggelsen af Info Svalbard i projektets første år.

Til alt held valgte Svalbard Reiseliv AS at forsætte i projektet uden dog at gennemføre et selvstændigt pilotprojekt på Svalbard. Projektet har således forsat kunnet drage nytte af den meget store ekspertise omkring turismeudvikling og dens samfundsmæssige samt miljømæssige konsekvenser, som der i tidens løb er blevet oparbejdet på Svalbard.

9.2 Samarbejdet mellem projektpartnere

Samarbejdet mellem de tre projektpartnere har i det store og hele fungeret godt og tilfredsstillende.

Projektet blev indledt med et opstartsmøde hos RAMBØLL, hvor projektpartnerne blev præsenteret for hinanden, og de videre retningslinier for projektets arbejde blev aftalt.

I forhold til den oprindelige plan er et par af koordinationsmøderne blevet ændret til kun at omfatte IceTec og RAMBØLL, hvilket skyldes den ændrede status for Svalbard. Disse to koordinationsmøder er blevet afholdt på Island i forbindelse med RAMBØLLS rejser til Østgrønland, hvorved der har kunnet spares en del rejseomkostninger.

Ved Koordinationsmødet i august 2001 fulgte RAMBØLL gennem tre dage arbejdet i den lokale projektgruppe op Snæfellsnes, hvilket gav et særdeles godt indblik i de lokale forhold og projektgruppens arbejdsmetode. Beklageligvis har projektet ikke haft økonomi til, at IceTec på tilsvarende måde har kunnet følge arbejdet i Grønland.

Projektets koordinationsmøde januar 2002 blev afholdt hos RAMBØLL, og alle tre partnere deltog. På mødet blev de centrale erfaringer fra de enkelte destinationer gennemgået. Med udgangspunkt i erfaringerne blev der arbejdet systematisk i to dage med at videreudvikle projektets værktøjskasse.

Projektets afsluttende evalueringsmøde, der var planlagt afholdt på Svalbard i september 2002, blev aflyst, fordi såvel projektmedarbejderen hos IceTec som den centrale kontaktperson hos Svalbard Reiseliv AS havde eller var ved at forlade deres job og derfor ikke kunne afse tid til et sådant møde. Projektet fandt det i den givne situation mere hensigtsmæssigt at foretage den samlede evaluering via telefon og mail.

9.2.1 Den personlige kontinuitet

Udskiftningen af partner på Svalbard og Svalbards ændrede status i projektet gav naturligvis et afbræk i det fælles arbejde. Der blev dog som beskrevet relativt hurtigt fundet en løsning, og Svalbard Reiseliv AS' store arbejdsindsats har kompenseret herfor.

IceTec har gennem projektet tre gange udskiftet projektmedarbejder, hvilket uundgåeligt har medført et afbræk i projektets fællesnordiske samarbejde og betydet, at der skulle bruges ressourcer på at sætte en ny person ind i arbejde og arbejdsmetode. Endvidere har den seneste projektmedarbejder forladt IceTec inden afslutningen af projektet.

I et arbejde med bæredygtig udvikling har de interpersonelle relationer en central betydning. Det er derfor problematisk i et projekt af denne karakter at skifte projektmedarbejder. Det er dog projektets vurdering, at det ikke har haft væsentlig negativ indflydelse på projektets arbejde på Snæfellsnes.

9.3 Netværksdannelse mellem projektets destinationer

Det var intentionen, at projektet skulle være med til at initiere et samarbejde direkte mellem de lokale projektgrupper, men en række forhold gjorde, at erfaringsudvekslingen mellem destinationerne i praksis blev varetaget af projektets partnere.

Med Svalbards udtræden som egentlig partner var der dér ingen projektgruppe at samarbejde med. Det, Svalbard Reiseliv AS i den forbindelse kunne tilbyde, var en gensidig erfaringsudveksling og besvarelse af konkrete spørgsmål, og det faldt mest naturligt, at denne kommunikation foregik direkte med RAMBØLL.

9.3.1 **Muligt samarbejde mellem Snæfellsnes, Ilulissat og Ammassalik?**

Som nævnt er der meget store forskelle blandt andet i forhold til klima, kultur, samfundsøkonomi samt udviklingsniveauet i turismen mellem Snæfellsnes på Island og de 2 grønlandske destinationer.

Ganske vist ligger Snæfellsnes relativt tæt på Ammassallip Kommunia, men polarisen betyder, at der i praksis ikke er nogen forbindelse imellem dem. Og selv om Kulusuk beflyves fra Reykjavik, og en stor del af turisterne til Ammassallip Kommunia kommer den vej, er det kun lidet tænkeligt, at de samme turister på samme tur også vil besøge Snæfellsnes.

Projektet overvejede at etablere en direkte dialog mellem projektgrupperne i Kulusuk og på Snæfellsnes ud fra en betragtning om, at turisterne til Kulusuk primært kom over Island. Men der var som nævnt ikke noget sammenfald, hverken hvad angår turoperatører eller turister. Og som det vigtigste befinder turismeudviklingen sig på meget forskellige stader, så det ville være yderst begrænset, hvad projektgruppen på Snæfellsnes ville få ud af en sådan dialog. Endeligt er der en ikke ubetydelig sprogbarriere.

På den baggrund var der enighed mellem de 2 projektgrupper, IceTec og RAMBØLL, om, at det mest hensigtsmæssige var, at relevante erfaringer blev formidlet via den fællesarktiske værktøjskasse samt via IceTec og RAMBØLL.

Noget tilsvarende gør sig gældende i forhold til Snæfellsnes og Ilulissat. Heller ikke her findes der nogen naturlige trafikale berøringsflader, ligesom turudbyderne og turoperatørerne for størstedelens vedkommende er forskellige, samtidig med at der er store forskelle i turismens udviklingsstadie.

Paradoksalt nok gør det samme sig gældende i forhold mellem Ilulissat og Ammassalik, hvor transporten mellem disse destinationer er særdeles bekostelig, og de fleste udbydere af ture enten satser på den ene eller den anden destination.

I forhold til de grønlandske destinationer havde de lokale projektgrupper rigeligt at gøre med opgaver på egen destination, og der var ikke overskud til at samarbejde med en destination, som ikke fungerer som fælles rejsemål. Samtidig var det projektgruppernes og RAMBØLLs opfattelse, at etableringen af et eventuelt netværk er en naturlig opgave for Grønlands Hjemmestyres turismeudviklingsselskab Greenland Tourism. Der var derfor enighed om at lade projektets interne erfaringsudvekslingen i Grønland foregå via RAMBØLL.

9.3.2 **Etablering af web-site hos Nordisk Industrifond**

En anden årsag til, at det ikke lykkedes at skabe en direkte dialog og erfaringsudveksling mellem de lokale projektgrupper var, at det ikke lykkedes at etablere en fungerende web-site hos Nordisk Industrifond, som det fra starten var planen.

Der blev gjort flere forsøg på at få en hjemmeside hos Nordisk Industrifond til at fungere, men det lykkedes kun i kortere perioder at få den til at fungere, så de 3 projektpartnere hver i sær kunne arbejde på den. Så længe den fungerede så ustabil, turde projektet ikke at invitere de lokale projektgrupper til også at benytte den til intern kommunikation.

Et andet problem med at benytte Nordisk Industrifonds hjemmeside var, at den ikke kan håndtere billeder eller andre tunge filer. Det var dermed ikke muligt at formidle større

rapporter eller billedokumentation via hjemmesiden, som det var et ønske fra projektets side.

Det blev drøftet med Nordisk Industrifond, om projektet måtte oprette sin egen hjemmeside til den interne kommunikation, men man så helst, at Nordisk Industrifonds hjemmeside blev benyttet.

Efter flere forsøg gled entusiasmen ud, og projektet gik over til at benytte direkte mail, telefon, breve og tilsvarende kanaler for at sikre den interne kommunikation og erfaringsudveksling.

9.4 En fælles arktisk værktøjskasse

Som nævnt betød den store bredde i projektet, at der blev genereret en lang række erfaringer, der med fordel kan benyttes af andre arktiske destinationer. Disse erfaringer er opsamlet i projektets *Værktøjskasse for bæredygtig turismeudvikling i Arktis*.

Værktøjskassen er tænkt som et internetbaseret værktøj, der skal opfattes som en ufuldstændig bruttoliste, hvor en destination, en turoperatør, lokale myndigheder, turister eller andre kan hente inspiration og plukke gode ideer. Den indeholder følgende hoveddokumenter:

Del A *Vejledning til lokalsamfundet (At udvikle en succesfuld destination kræver samarbejde og fælles strategi)*

Denne vejledning forklarer, hvorfor det er nødvendigt med en bæredygtig turismeudvikling og, hvad det indebærer. Den bygger på de metodiske erfaringer fra projektet *Miljø og turisme i Arktis* samt erfaringer indsamlet fra andre tilsvarende projekter i forhold til, hvordan man på den enkelte destination kan arbejde for at fremme en bæredygtig turismeudvikling.

Der fokuseres blandt andet på:

- hvordan et lokalsamfund kan udvikle sig til en turistdestination,
- hvad det kræver,
- hvad det indebærer af eventuelle fordele og ulemper,
- hvordan det sikres, at udviklingen foregår bæredygtigt.

Vejledningen kommer med en række anbefalinger til arbejdsmetode.

Del B *Vejledning for tur- og rejsearrangører*

Denne vejlednings første del kommer med en række anbefalinger til, hvordan turistbranchen kan få styr på sine egne miljøbelastninger direkte knyttet til egen virksomhed, men også i forhold til påvirkninger og slitage fra turisterne.

Vejledningens anden del *Miljøhensyn ved færdsel og ophold i naturen* indeholder en række anbefalinger til, hvordan tur- og rejsearrangører skal planlægge og/eller arrangere færdsel og ophold i naturen, og hvordan det kan gøres, så der tages størst muligt hensyn til natur, miljø og kulturminde.

Lokale og nationale myndigheder kan i denne vejledning hente inspiration til deres dialog med samt krav til rejsebranchen.

Del C *Vejledning for turister*

Vejledningens første del kommer med en række anbefalinger til turisterne i forhold til deres valg af og krav til tur- og rejsearrangører samt i forhold til deres egen planlægning af rejser til Arktis og adfærd under opholdet.

Vejledningens anden del *Miljøhensyn ved færdsel og ophold i naturen* indeholder en række anbefalinger til, hvilke hensyn turisten skal tage i forbindelse med planlægning af samt færdsel og ophold i naturen, og hvordan det kan gøres, så der tages størst muligt hensyn til natur, miljø og kulturminder.

Indhold og struktur i del B og C er i grove træk det samme, men de henvender sig til henholdsvis tur- og rejsearrangører og turister.

Alle vejledningerne er opdelt i en række emner, som man kan ”klikke” sig frem til gennem indholdsfortegnelsen.

Værktøjskassens anbefalinger er gennem projektet blevet testet og benyttet på de enkelte destinationer.

Værktøjskassen er rensset for ideer eller anbefalinger, der er specifikke for en enkelt destination. Disse er i stedet indarbejdet i de lokale handlingsplaner, der er udarbejdet gennem projektet.

9.4.1 *Processen med udarbejdelsen af værktøjskassen*

Ved udarbejdelsen af værktøjskassen er der primært indsamlet ideer og erfaringer gennem de lokale projektgrupper, nationale myndigheder, turoperatører med videre samt suppleret med inspiration gennem litteraturstudier.

RAMBØLL har været den skrivende part i processen og jævnligt sendt enkeltafsnit eller udkast til høring hos udvalgte lokale partnere i Grønland samt hos Svalbard Reiseliv AS og IceTec. Disse høringer har resulteret i en lang række kommentarer og nye ideer og har i høj grad været forudsætningen for, at der kan tales om et fællesarktisk værktøj.

Specielt har Svalbard Reiseliv AS ydet en helhjertet og stor indsats med kommentering, hjælp med gennemskrivning med videre, uden hvis indsats en værktøjskasse af dette omfang ikke havde været mulig. Det bør betænkes, at Svalbard Reiseliv AS ikke i økonomisk forstand har været partner i projektet og derfor har udført arbejdet på frivillig basis.

9.4.2 *Værktøjskassens fremtid*

Der følger ikke midler med projektet, der kan finansiere oprettelsen af en selvstændig hjemmeside, eller som kan finansiere, at værktøjskassen placeres og løbende opdateres på en anden hjemmeside. Der er derfor ikke brugt ressourcer på at gøre værktøjskassen formidlingsklar som et internetbaseret værktøj.

9.5 *Projektets løbende formidling*

Projektets formidlingsstrategi har været todelte.

Den løbende formidling på den enkelte destination er primært foregået gennem de lokale projektgrupper, der har benyttet de til rådighed stående kanaler som lokal presse og TV, møder, direkte kommunikation med interessenter og borgere med videre. Som led i den lokale formidling hører dialogen med de nationale myndigheder, rejsebureauer med videre. Den lokale formidling er beskrevet i de respektive delrapporter.

9.5.1 **Samlet formidling af projektet**

Parallelt med den lokale formidling har projektet søgt at formilde de fælles erfaringer om arbejdsmetode og lokale resultater til en bredere interessentkreds gennem pressen.

Endvidere er der foregået en mere målrettet formidling til fagrelevante interessenter via direkte kommunikation, foredrag med videre. Herunder har RAMBØLL deltaget med oplæg på:

- projektpræsentationsmøde hos Nordisk Industrifond, november 2000
- Nordisk Ministerråds arbejdsgruppe for Integrering af Miljøhensyn i Turistsektoren. Island, Grønland og Svalbard, februar 2001
- Turistfaglige Dage arrangeret af Greenland Tourism, april 2001
- ansatte i Nordisk Ministerråd, september 2001
- konference om turismeudvikling arrangeret af Færøernes Landsstyre og Færøernes Turistråd, januar 2002
- den arktiske forkonference til FN's konference om bæredygtig turismeudvikling, som blev afholdt april 2002 i Hemavan, Sverige
- forberedelseskonference for SMART projektet, Tornio, Finland, juni 2002.

I forbindelse med FN' konference om bæredygtig udvikling afholdt i Johannesburg sommeren 2002 besluttede Nordisk Ministerråd og Nordisk Industrifond at præsentere projektet med en selvstændig poster samt artikel *Tourism in the Arctic* i den nordiske uddelingsavis Local Dialogue 21, august 2002 Det var oprindeligt intentionen, at projektet nogle gange årligt skulle udarbejde et nyhedsbrev, der skulle placeres på projektets hjemmeside hos Nordisk Industrifond. Som beskrevet kom hjemmesiden aldrig til at fungere tilfredsstillende, og projektet overvejede derfor at distribuere et nyhedsbrev direkte til udvalgte interessenter. I erkendelse af, at effekten heraf formodentlig ville være begrænset, valgte projektet i stedet den beskrevne formidlingsstrategi.

9.5.2 **SMART**

For at udbrede projektets metodiske erfaringer og operationelle anbefalinger til arktiske destinationer i Norden, har RAMBØLL aktivt deltaget i planlægning og udarbejdelse af ansøgning for projektet Sustainable Model for Arctic Regional Tourism (SMART).

Projektet, der er anbefalet af Arktisk Råd og godkendt til støtte gennem Northern Periphery Program, er tænkt som et fællesarktisk projekt, der skal samarbejde med et tilsvarende projekt i Alaska og Canada.

RAMBØLL har aktivt arbejdet for at sikre Grønlands deltagelse i projektet, samt at Grønland ville få hovedansvaret for den uddannelsesmæssige komponent, der er helt central i en grønlandsk sammenhæng.

Den politiske situation i Grønland med manglende vedtagelse af finansloven har kompliceret sagsforløbet, og i skrivende stund er det uafklaret, om Greenland Tourism og dermed Grønland kommer til at deltage i projektet.

Der er en latent fare for, at SMART projektet ikke kommer til at omfatte Grønland, Island og Svalbard, hvorved der ikke er nogen sikkerhed for, at de metodiske erfaringer, anbefalinger og vejledninger, der er genereret gennem *Miljø og turisme i Arktis*, vil blive dissemineret og udnyttet fuldt ud via SMART.

9.6 Projektet og Nordisk Industrifond

Det er projektets opfattelse, at der gennem hele forløbet har været en god og tæt dialog med Nordisk Industrifond.

Nordisk Industrifond har valgt at følge projektet relativt tæt, da det er det første af sin art.

I projektets startfase blev der givet udtryk for en usikkerhed vedrørende dokumenteringen af de lokale interessenters arbejdsindsats og dermed projektets egenfinansiering. Projektet argumenterede med, at det ville være ødelæggende for processen, hvis de lokale interessenter løbende skulle attestere deres deltagelse i møder, samtaler med videre. Sat på spidsen ville en østgrønlandsk fanger opfatte konsulenten som ”rablende gal”, hvis konsulenten efter en to timers samtale bad fangeren om at skrive under på, at den havde fundet sted.

Det blev derfor mellem Nordisk Industrifond og RAMBØLL som projektleder aftalt, at en ansvarlig i de enkelte projektgrupper samlet attesterede projektgruppens arbejdsindsats. Endvidere dokumenteres de enkelte projektgruppers arbejdsindsats gennem de opnåede resultater og denne rapport.

9.6.1 Nordisk Industrifond i Ilulissat

For at få en større forståelse for projektets arbejdsmetode valgte Nordisk Industrifonds styregruppe for Bæredygtig Industriel Produktion at følge projektets arbejde i Ilulissat Kommuneat august 2000.

Turen blev indledt med et ophold i bygden Saqqaq, hvor der blev holdt møder med bygdebestyrelsesformanden og andre interessenter. Der var korte ture til den nedlagte mineby Qullissat og bygden Qeqertaq og Oqaatsut.

I Ilulissat var der blandt andet guidet tur til det gamle kulturområde Sermermiut ved Isfjorden og rundtur til byens seværdigheder. Endvidere blev der holdt møder med repræsentanter fra den lokale projektgruppe, kommunen og hjemmestyret.

Det er projektets vurdering, at styregruppens medlemmer fik et godt indtryk af projektets arbejdsmetode og de kulturelle og samfundsmæssige konditioner, projektet arbejder under.

I forbindelse med evalueringen af turen og de indtryk, som styregruppens medlemmer havde fået, blev det blandt andet konkluderet, at et projekt som dette, hvor fokus er lokalt forankrede forandringsprocesser og en bæredygtig udvikling, ikke reelt kan evalueres ved projektets afslutning. Et sådant projekt skal evalueres over en langstrakt tidshorisont som eksempelvis 20 år.

9.7 Udbyttet af anstrengelserne

Det er projektets og de enkelte projektgruppers vurdering, at projektet har båret frugt og været med til at initiere en positiv udvikling på de enkelte destinationer.

Det helt centrale i projektet er det arbejde, der er gennemført af de lokale projektgrupper, og den lokalt forankrede forandringsproces, der er opstået som følge heraf. De enkelte projektgrupper vurderer selv, at de er kommet langt i denne proces, og at de har fået uvurderlig støtte og proceshjælp fra projektet.

Den store arbejdsindsats, der er lagt i de enkelte projektgrupper, og som overstiger det forventede ved projektets start, er måske den bedste dokumentation herfor. Og de

konkrete tiltag, der er gennemført af de lokale projektgrupper på den enkelte destination, taler deres eget tydelige sprog.

Den store udfordring for den enkelte projektgruppe er at fastholde og videreudvikle den positive proces og udvikling, og der er som altid mange faktorer, der vil kunne bremse eller helt stoppe denne udvikling.

Som nævnt flere gange kan en proces eller et projekt af denne karakter ikke evalueres over en så kort tidshorisont som projektets levetid.

Trods det kan de lokale projektgrupper og projektets konsulenter samstemmende anbefale, at andre destinationer i Arktis eller øvrige nordiske udkantsområder igangsætter en tilsvarende proces med bæredygtig turismeudvikling. I det arbejde vil de kunne drage nytte af projektets arbejdsmetode samt den række erfaringer og værktøjer, der er generet gennem projektet.

Det kan derfor anbefales, at nationale myndigheder og turistråd søger at forankre processen og sprede de metodiske erfaringer, anbefalinger og vejledninger ved at initiere lokale netværksprojekter. Det centrale i den forbindelse vil være opbygning af den lokale kompetence herunder train the trainees.